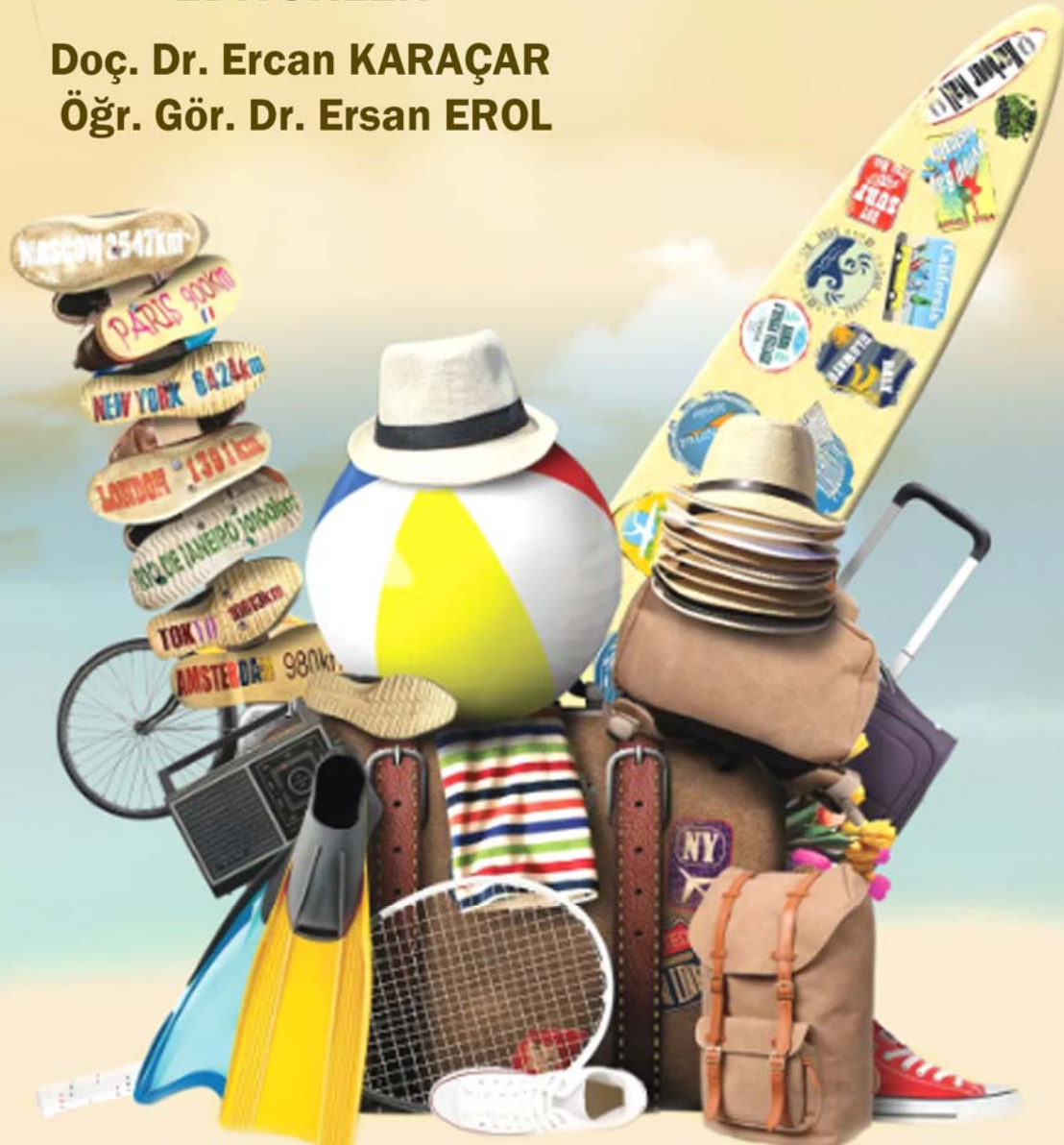

TURİZM VE REKREASYON ÇALIŞMALARI

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Ercan KARAÇAR
Öğr. Gör. Dr. Ersan EROL

TURİZM VE REKREASYON ÇALIŞMALARI

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Ercan KARAÇAR

Öğr. Gör. Dr. Ersan EROL

BÖLÜM YAZARLARI

Dr. Öğretim Üyesi Abdullah BAYCAR
Dr. Öğretim Üyesi Ayşe Burcu BAŞÇI
Öğr. Gör. Dr. Ayhan BAŞÇI
Öğr. Gör. Dr. Mustafa TECİMEN
Öğr. Gör. Yusuf ORMANKIRAN
Arş. Gör. Yunus ÖZHASAR

Akademik unvan ve harf sırası gözetilerek sıralanmıştır.

Bu kitapta yer alan her bölümün tüm sorumluluğu (görseller, tablolar, çizelgeler, çizimler, grafikler, direkt alıntılar, etik/kurum izni vb.) yazarlara aittir.

Herhangi hukuki bir olumsuzlukta Çizgi Kitabevi Yayınları ve kitap editörü hiçbir konuda bir yükümlülük ve hukuki sorumluluğu kabul etmez, hukuki yükümlülük altına alınmaz. Her türlü hukuki yükümlülük ve sorumluluk ilgili bölüm yazar(lar)ına aittir.

Çok bölümlü/yazarlı olan bu kitap maddi bir değer ile alınıp satılamaz. Kitapta yer alan bilgiler alıntı yapılmak ve ilgili alıntıya atıf yapılmak koşulu ile kaynak gösterilmek üzere bilimsel ya da ilgili araştırmacılar tarafından kullanılabilir.

çizgi
K İ T A B E V İ

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)
Eğitim Bilim

Genel Yayın Yönetmeni
Mahmut Arlı

©Çizgi Kitabevi
Eylül 2022

ISBN: 978-605-196-857-5
Yayıncı Sertifika No: 52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -
EDİTÖRLER
KARAÇAR, Ercan | EROL, Ersan
TURİZM VE REKREASYON ÇALIŞMALARI

Sayfa Düzeni ve Kapak Tasarımı
Ozsum Academy

Baskıya Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları
Tel: 0332 353 62 65- 66

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah. Alemdar Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1 Çatalçeşme Sk. No:42/2
Meram/**Konya** Cağaloğlu/**İstanbul**
(0332) 353 62 65 - 66 - (0212) 514 82 93
www.cizgikitavevi.com
f t i / cizgikitavevi

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iv
ÖNSÖZ	v
BÖLÜM 1: YÖNETİCİYE DUYULAN GÜVEN İLE İŞE ADANMIŞLIK ARASINDAKİ İLİŞKİ: OTEL İŞLETMELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA <i>Mustafa TECİMEN</i>	1-15
BÖLÜM 2: RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI VE TÜRK TURİZMİNE MUHTEMEL ETKİLERİ <i>Yunus ÖZHASAR</i>	16-25
BÖLÜM 3: DOĞAL RENKLENDİRİCİLERLE YİYECEKLERİN RENKLENDİRİLME ÇALIŞMALARI: BEYAZ ÇİKOLATA ÖRNEĞİ <i>Abdullah BAYCAR</i>	26-33
BÖLÜM 4: TÜRKİYE'DE REKREASYON EĞİTİMİNİN DÜNÜ BUGÜNÜ VE YARINI <i>Yusuf ORMANKIRAN</i>	34-45
BÖLÜM 5: SAĞLIK VE REKREASYON <i>Ayşe Burcu BAŞÇI & Ayhan BAŞÇI</i>	46-54
BÖLÜM 6: REKREASYON ALANI OLARAK HOBİ BAHÇELERİ, SORUNLAR VE ÖNERİLER <i>Ayhan BAŞÇI</i>	55-61

Bölüme ulaşmak için

ÖNSÖZ

Turizmin bireylerin çeşitli sebeplerle yaptıkları gezme ve görme amacıyla ortaya çıktığı bilinmektedir. Uzun dönemlerce farklı tanım ve kavramlar şeklinde ifade edilen turizm olgusu, her çağda gelişme göstermektedir. Dünyadaki en hızlı gelişen ve büyüyen sektörlerinden biri olan turizmde ülkeler, bölgeler ve destinasyonlar sürekli değişimler yaşamaktadır. Gerek seyahat alanında olsun gerekse otel sektöründe olsun turistik mal ve hizmetler arasındaki rekabet giderek artmaktadır. Bu kapsamda turistik işletmelerin varlıklarını sürdürebilmesi, kaliteli turistik mal ve hizmetleri üretmelerine ve uluslararası turizm piyasasındaki yenilikleri takip etmelerine bağlı hale gelmiştir.

Turizm birçok departmanın ortak hareket etmesi gereken bir endüstridir. İçerisinde konaklama, seyahat, ulaşımın yanı sıra eğlence boyutu da yer almaktadır. Özellikle son yıllarda turizm endüstrisinde ortaya çıkan kavramların başında Gastronomi ve Rekreasyon kavramları gelmektedir. Aslında bu kavramlar turizmin doğuşu ile ortaya çıkmış ama uzun yıllar ya farklı isimlerle anılmış ya da isimsiz şekilde yoluna devam etmiştir. Önceki zamanlarda Rekreasyon kavramı turizm sektöründe çoğu kez animasyon kavramı ile karıştırılmış olsa da zamanla kendine yer edinmiştir. Rekreasyon faaliyetleri sadece otellerde yapılan etkinlikler kapsamamaktadır. Her insanın her anında yapabileceği veya uygulayabileceği etkinlikleri kapsamaktadır. Rekreasyonda yapılan faaliyetler veya etkinlikler tür, zaman, sayı gibi etkenlere bağlı olarak çok çeşitli olduğu söylenebilir. Rekreasyon kavramı turizmde daha çok ön plana çıkmış ve bu sektörle özdeşleşmiştir.

“Turizm ve Rekreasyon Çalışmaları” adlı eserimizde birbirinden çok değerli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda sizlere turizm ve rekreasyon alanı hakkında kısa ve öz bilgiler verilmektedir.

Bu kitap, ekip olarak yapılan çalışmaların ürünüdür. Bölümlere sağladıkları katkı ve göstermiş oldukları özverileri nedeniyle öncelikle bölüm yazarlığı yapan kıymetli meslektaşlarımıza sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

EDİTÖRLER
Doç. Dr. Ercan KARAÇAR
Öğr. Gör. Dr. Ersan EROL
Eylül 2022

BÖLÜM

1

YÖNETİCİYE DUYULAN GÜVEN İLE İŞE ADANMIŞLIK ARASINDAKİ İLİŞKİ: OTEL İŞLETMELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Mustafa TECİMEN

*Öğr. Gör. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, Otel Lokanta ve İkram Hizmetleri
Bölümü, mustafatecimen@karatekin.edu.tr*

 0000-0002-5166-8751

Söz konusu kitap bölümü; Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı Doktora programı'nda 2020 yılında MUSTAFA TECİMEN'in MAHMUT ÖZDEMİR danışmanlığında tamamlanmış olan "Yöneticiye Duyulan Güvenin İşe Adanmışlık ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

BÖLÜM 1

YÖNETİCİYE DUYULAN GÜVEN İLE İŞE ADANMIŞLIK ARASINDAKİ İLİŞKİ: OTEL İŞLETMELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Mustafa TECİMEN

*Öğr. Gör. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, Otel Lokanta ve İkram Hizmetleri
Bölümü, mustafatecimen@karatekin.edu.tr*

 0000-0002-5166-8751

GİRİŞ

Küreselleşmeyle birlikte değişen ve gelişen dünya koşullarında işletmelerin başarısında insan kaynağının oynadığı rolün önemi gün geçtikçe artmakta olduğu genel olarak kabul edilmektedir. İşletmelerin işleyişi ve gelişimi insan kaynağının etkinliğine göre şekillenmekte ve ilerlemektedir. Bu bağlamda işletmeler ellerindeki kaynakları, yetkinlikleri ve becerilerini bir toplamı olan insan kaynağını ne düzeyde etkin kullanırlarsa, yoğun rekabet ortamında diğer işletmelere göre avantajlarını artırır ve işletmelerinin sürdürülebilir olmasını sağlayabilir. Bu nokta da çalışanların en iyi şekilde nasıl yönetilmesi veya yöneticilerin nasıl olması gerektiği soruları da son dönemlerde artış göstermesiyle birlikte işletmelerin hedeflerine, amaçlarına ulaşmada etkinliği ve verimliliğinin artırılabilmesi için yönetim alanında birçok araştırma yapılmaktadır.

Yapılan araştırmalar farklı sektörlere uygulanmakta olup farklı sonuçlar göstermektedir. Hizmet sektörü de üretim faktörlerinden biri olan insan kaynağının önemli olması ve emek yoğun bir sektör olması nedeniyle, işgörenlerin içinde buldukları durum, iş yapış şekillerine ve sorumlu oldukları sektörlerden bir tanesidir. Hizmet sektörüne bağlı birçok farklı dal olsa da ilk akla gelen otel işletmeleridir.

Söz konusu işletmelerin hizmet kalitesini üst düzeyde tutmak istemesi sebebiyle verimlilik, etkinlik ve yüksek kar ya da verimsizlik ve düşük kar veya zarar noktasında başrol oynadıkları düşünüldüğünde, işgörenlerin örgütle ilgili konulardaki görüşleri ve davranışları son derece önemlidir. Şüphesiz işgörenlerin işlerini yürütürken sayısı hesaplanamayacak kadar çok olan örgütsel davranış konularından yöneticiye duyulan güven ve işe adanmışlık her birinin kendine has bir yeri ve ayrı bir önemi vardır.

Bununla birlikte yöneticisine güven duyan çalışanlar ve işe adanmışlık sergileyerek müşteri memnuniyetini üst seviyelere taşıyabilecektir. Buna bağlı olarak bu çalışmada söz konusu işletmelerde yöneticiye duyulan güvenin ve işe adanmışlık arasındaki ilişki incelenmiştir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yöneticiye Duyulan Güven

Brockner, Siegel, Daly, Tyler ve Martin, (1997)'e göre örgüt içi ilişkilerde dikey yapılanmanın yerini yatay ilişkilerin alması, iş birliği ve takım çalışmalarına yönelimin artması ve çalışanların alınan kararlar üzerindeki etkisinin gün geçtikçe artması çalışanlar üzerindeki örgütsel otoritenin de farklılaşmasına yol açmıştır. Araştırmacılar göre ortaya çıkan bu yeni örgütsel tasarımlarda yöneticilerin etkinliği ve başarısı çalışanların güvenlerini kazanabilme becerilerine bağlıdır.

İşgörenler, yöneticileriyle güven ilişkisi oluşturma aşamasında iki temel yaklaşıma odaklanmaktadır. Bunlardan ilki, işgören için yöneticisiyle etkileşimden anladığı ya da algıladığı ilişki düzeyi üzerine kurulu olan ilişki temelli yaklaşımdır. Sosyal değişim teorisinde de olduğu gibi işgören, yöneticisinin kendisine karşı ilgili ve düşünceli davranmasına karşılık verecek ve güven ilişkisi bu temel üzerine inşa edilecektir. İkincisi ise, yönetici ve işgören arasındaki güven ilişkisinin, yöneticinin sahip olduğu kişisel özellikler temelinde oluşmasıdır ki, buna da "karakter temelli yaklaşım" adı verilir. Bu yaklaşım ise, işgörenin, yöneticisinin karakteriyle ilgili algılamalarının ve anlayışının, onun işine ve yöneticisine ilişkin tutum ve davranışlarını etkileyeceği esasına dayanmaktadır (Dirks ve Ferrin, 2002: 613-614).

İşgörenlerin yöneticilerine olan güvenleri arttıkça, onların vermiş olduğu kararları daha kolay kabullendikleri veya bu kararlara daha kolay uydukları belirtilmektedir (Anderson, 2005: 392-404). Yöneticiye duyulan güven, çalışanların, davranışlarını ya da işleyişlerini kontrol altına alamadığı yöneticinin faaliyetlerine karşı hassasiyet göstermesi olarak tanımlanmaktadır. Yöneticiye güven, çalışanların üstündeki yöneticilerin verdiği sözleri tutacağı ve çalışanlar arasında eşit, adil ve tutarlı bir yönetim sergileyeceklerine inanmaları olarak tanımlanır (Reinke & Baldwin, 2001: 160-176). Yöneticiye duyulan güven bu çalışmada 10 boyutta incelenmektedir;

Dürüst ve adil boyutu; Sorumluluğunu aldığı işlerin hesabını verebildiği, çalışanların kendilerini rahat hissetmelerini sağladığı, adil, çalışanlarla ilişkilerinde dürüstlükten yana olduğu, samimi, saygılı davrandığı ve diğer çalışanlarla birlikte alınan kararlara uymasındır.

Çalışanları destekleyen boyutu; Çalışanlarını örgüt için önemli olduklarını hissettirebildiği, teknik açıdan donanımlı, iyi bir dinleyici olduğu, karar alırken çalışanların görüşlerini aldığı ve çalışanları her konuda desteklemesidir.

Takım lideri boyutu; Takım çalışmasına uygun, iletişime açık, koruyucu olması ve çalışanların insiyatif kullanmasına imkan tanımasıdır.

Olumlu çalışma ortamı boyutu; İlkelerine bağlı, yaratıcı ve huzur veren bir ortam oluşmasını sağlamaktır.

Kendine güvenen boyutu; Kendisine güvendiği ve kendisiyle barışık olmasıdır.

Gerginlik çıkarmayan boyutu; Çalışanların birbirleri ile iyi geçinmeleri hususunda çaba sarf ettiği, kendi stresini ve iç çelişkilerini personeline yansıtmamasıdır.

Bilgi paylaşan boyutu; Bilgi ve tecrübelerini paylaştığı ve çalışanların fikirlerine değer vermesidir.

Güven veren boyut; Sıcakkanlı ve deneyimli olarak çalışanlara güven telkin etmesidir.

Yetkin boyutu; İş konusunda eğitilmiş ve çalışanlar arasında etkin bir görev dağılımı yapabilmemesidir.

Yetki veren boyutu; Yapılan işi takdir ederek ve çalışanların yaptığı işi öne çıkarmasıdır.

İşe Adanmışlık

İşe adanmışlık genel olarak kişinin işine yönelik adanmasını, işine verdiği önemi ifade etmektedir. Alanyazın incelendiğinde günümüze kadar yapılmış olan araştırmalarda işe adanmışlık kavramının Türkçe karşılığı konusunda net bir fikir birliğine varılamamıştır (Bostancı ve Ekiyor, 2015: 38). Yurt dışı kaynaklarına bakıldığında işe bağlılık ile karıştırılsa da; işe bağlılık 'job commitment', işe adanma ise 'job involvement' olarak ayrılmaktadır. Bununla birlikte işe adanmanın alanyazında; işe cezbolma, işe angaje olma, işe gönülden adanma, işe kapılma şeklinde farklı farklı kullanıldığı çalışmalara da rastlanılmaktadır (Ardıç ve Polatçı, 2009: 36).

İşe adanmışlık düzeyini etkileyen birçok faktörün olabileceği ifade edilmektedir. Bu kapsamda sosyalleşme sürecinin başında öğrenilmiş olan değerlerin ve kişinin gelişme güdüsünün (Balay, 2014: 52) yanı sıra yaş, eğitim düzeyi, medeni hal, örgütteki konum gibi demografik değişkenler de işe adanmanın düzeyi konusunda önemli etkenler arasında gösterilebilir (Topaloğlu, Koç ve Yavuz, 2008: 4).

Schaufeli, Salanova, Gonzalez-Roma ve Bakker (2002: 74) işe adanmışlığı; işe ilişkin dinçlik, kendini adanma ve yoğunlaşma ile karakterize edilen olumlu ve tatminkar bir ruh hali olarak tanımlamaktadırlar. İşe adanmışlığın anlık ve spesifik bir ruh halinden çok, daha kalıcı ve yaygın duygusal-bilişsel bir durum anlamı taşıdığını belirtmektedirler.

Attridge'ye (2009: 384) göre ise işe adanmışlık; çalışanın işine karşı olumlu duygular taşıması, işini anlamlı ve iş yükünü yönetilebilir bulması, bunun yanı sıra işine ilişkin geleceğe yönelik umut taşımasını ifade etmektedir.

Maslach ve Leiter (2001: 398) ise, işe adanmışlığı, tükenmişliğin üç bileşeni olan bitkinlik, işe yabancılaşma ve düşük seviyede profesyonel yetkinliğin genellikle tersi olarak niteliyorlardı. Bu araştırmacılara göre, bir işgörenin işe adanmışlık seviyesini ölçmek için tükenmişlik seviyesini ölçmek yeterliydi, bir diğer ifadeyle; düşük düzeydeki tükenmişlik, yüksek düzeydeki adanmışlığı ifade etmekteydi. Fakat ilerleyen zamanlarda yapılan araştırmalar, işe adanmışlığın tükenmişlikten apayrı bir kavram olarak ölçülmesi gerektiği anlaşılmıştır (Bal, 2009: 447).

Adanmışlık düzeyi yüksek olan çalışanlar tüm benlikleri ile işlerinde katılımcı, yaptıkları işe bağlı olan ve o işi gerçekten hissederek yapan, bulunduğu yere ve kendisine verilen role entegre olmuş bireylerdir. Tamamen işlerine odaklanabilirler (Rich, Lepine, ve Crawford, 2010: 618-619). Kahn (1990), yaptığı çalışmada işe adanmış çalışanların fiziksel, zihinsel ve duygusal anlamda katılımcı oldukları konusunu vurgulamıştır.

Duygusal Adanmışlık

Çalışanlar, duygusal anlamda işlerine ve çalıştıkları çevreye bağlı insanlar olmalıdırlar. Ya da başkaları ile (çalışma arkadaşları, yöneticiler) anlamlı ilişkiler kurmak, başkalarının duyguları ile ilgilenmek ve empati kurabilmek olarak da açıklanabilir (Esen, 2011: 378). Çalışma alanlarında çevreleriyle daha iyi iletişim halinde olan bireyler işe gitmek konusunda daha istekli olurlar. Bu adanmışlık düzeylerine erişildiği takdirde örgütlerin çalışanlarından maksimum faydayı elde ederek rekabet avantajı sağlayabilecekleri düşünülmektedir.

Bilişsel Adanmışlık

Zihinsel düzeyde ise adanmışlık, devamlı hazır bulunuşluluk, zindelik, kendisi ve yaptığı işin farkında olma ile ilgilidir. Kahn (1990) bu anlamda zihinsel adanmışlığı, çalışanların bağlı buldukları örgütlerin kendilerinden neler beklediğinin farkında olmaları şeklinde açıklamıştır. Zihinsel adanmışlık çalışanların işlerine daha iyi odaklanmalarını sağlayacağından iş performansını artıracığı gibi örgütlerin çalışanlar tarafından örgütlerin beklentilerinin karşılanması da kolaylaştıracaktır (Kahn, 1990: 693).

Fiziksel Adanmışlık

Fiziksel olarak bir işe kendini adanmak, fiziki olarak bizzat yapılan işin içerisinde yer almak anlamını taşımaktadır. Fiziksel olarak kendisini işine veren ve daha çok çalışan bireylerin iş performanslarının arttığı ve verimliliklerinin daha yüksek olduğu yapılan çalışmalarda gözlemlenmiştir (Rich, Lepine ve Crawford, 2010: 618-619). Kahn (1990: 694)'a göre çalışanların fiziksel adanmışlık düzeylerinin yüksek olması ve fiziksel olarak kendilerini işlerine adanmaları kısaca çok çalışmaları olarak da özetlenebilir. Bu da çalışanlardan alınan verimliliği artıracaktır.

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmanın Amacı

Konaklama işletmeleri turizm sektörünün en önemli arz kaynaklarından biridir. Konaklama işletmelerinde turist memnuniyetinin başrolü olan insan kaynağının etkisinin öneminden yola çıkarak bu çalışmada konaklama işletmelerinde yöneticilere duyulan güvenin düzeyleri belirlenerek, yöneticilere duyulan güven bağımsız değişkeni ile çalışanların işe adanmışlıkları arasındaki ilişki düzeyleri belirlenmiştir. İşgörenlerin yöneticiye duydukları güven seviyesi ile işe adanmışlık arasında bir ilişkinin olup olmadığı ortaya konulmuştur. Araştırmanın amacı doğrultusunda hipotezler aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

H1: Yöneticiye Duyulan Güven ile işe adanmışlık arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

H2: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından dürüst ve adil olma boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.

H3: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından çalışanları destekleyen boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.

H4: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından takım lideri boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.

H5: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından olumlu çalışma ortamı boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.

H6: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından kendine güvenen boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.

H7: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından gerginlik çıkarmayan boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.

H8: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından bilgi paylaşan boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.

H9: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından güven veren boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.

H10: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından yetkin boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.

H11: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından yetki veren boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Araştırmanın Önemi

Konaklama işletmeleri özellikleri itibariyle emek-yoğun ve hizmet sektöründeki işletmelerdir. Hizmet sektöründe üretim faktörlerinden biri olan insan kaynağının önemli olması ve emek yoğun bir sektör olması nedeniyle, işgörenlerin içinde buldukları durum, iş yapış şekillerine ve sorumlu oldukları yöneticilere karşı güven tutumları önem kazanmaktadır. Söz konusu tutumların pozitif olması örgütlerin verimliliği ve sürdürülebilirliği adına önem arz

etmektedir. Günümüzdeki yönetim yaklaşımlarında örgütler için en fazla önem arz eden ve en kıymetli üretim faktörü olarak nitelendirilen insan kaynağının etkin ve verimli kullanılmasına yönelik akademik anlamda birçok çalışma yapılmaktadır (Alparslan, 2010: 60). Bir araştırma da bu kavramları aynı anda kullanarak hizmet sektörü olan otel işletmeleri için bir boşluğun giderilmesi ve ilerleyen zamanlarda yapılacak çalışmalar için bir ışık tutması amaçlanmıştır.

Veri Toplama Yöntemi

Konaklama işletmelerindeki işgörenlerin yöneticilerine duydukları güven ile işe adanmışlık düzeyleri boyutlarıyla ilişkilendirmek amacı ile veri toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmıştır. 2018 yılında anket formları araştırma katılan konaklama işletmelerindeki çalışanlara bire bir olarak dağıtılmış ve görüşmeler yüz yüze olmuştur.

Veri Analizi Yöntemi

Araştırmanın uygulama kısmında çalışanların görüş ve düşüncelerini ölçmek için anket tekniği kullanılmıştır. Yapılan anketlerini sonuçlarının analiz etmek amacıyla Spss 22 istatistik programı kullanılmıştır. Araştırmada yöneticiye duyulan güvenve işe adanmışlık mevcut bir ilişkinin olup olmadığının tespitine yönelik verilen parametrik test koşullarını sağlayıp sağlamamalarına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Yöneticiye duyulan güven ve işe adanmışlık kavramlarını alt boyutlarıyla birlikte aralarındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon ve regresyon testleri yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma evrenini Ankara'da bulunan dört ve beş yıldızlı otellerdeki çalışanlar oluşturmaktadır. Ankara'da hizmet sunan oteller yılın 12 ayı aktif olan şehir otelleridir. Ankara'nın başkent oluşu, metropol yapısı dikkat alındığında tüm evrene ulaşmanın gerek zaman gerekse maliyet bakımından mümkün görünmediği anlaşılmaktadır. Bu ve buna benzer sebeplerle araştırmada örneklem belirleme yolu tercih edilmiştir. Evrene ulaşmanın çok çeşitli sebeplerle mümkün olmayışı durumunda, evreni en iyi şekilde temsil kabiliyetine sahip örneklemi tayin etmek son derece önemlidir. (Çingir, 1994: 276; Sümbüloğlu ve Sümbüloğlu, 2002: 62). Evrenin bütününe ulaşamayacak olunması, onu temsil kabiliyetine sahip en iyi örneklemin nasıl tespit edileceği sorunun da beraberinde getirir (Nakip, 2005: 164). Nasıl belirleneceği konusunda bilim insanları tarafından çok farklı formülasyonlar ortaya atılmış olsa da bu araştırmada Taro Yamane'nin formülasyonu örneklem belirlemede esas alınmıştır (Yamane, 2001:116-117).Azami işgören sayıları, yatak başına düşen işgören sayısı hesaplama yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Mevcut iş gören sayısı, doluluk oranı göz önünde bulundurularak hesaplanmıştır. Evreni temsil etme kabiliyeti daha yüksek olması sebebiyle, örneklem işletmelerin azami işgören sayısı üzerinde hesap edilmiştir. Buradan hareketle 5 yıldızlı oteller için evren büyüklüğü 6.330, 4 yıldızlı oteller için ise 2.958 olarak belirlenmiştir.

Beş yıldızlı oteller için:

$$n = \frac{6330.1,96^2.1}{6330.0,15^2 + 1,96^2.1} = 166$$

Dört yıldızlı oteller için:

$$n = \frac{2958.1,96^2.1}{2958.0,15^2 + 1,96^2.1} = 161$$

Beş yıldızlı oteller için evreni temsil edecek örneklem sayımız 166 kişi, dört yıldızlı oteller için ise 161 kişi bulunmuştur. Bu sonuca göre toplam örneklem sayımız 327 kişiden oluşması gerekmektedir.

BULGULAR VE YORUMLAR

Yöneticiye Duyulan Güven Ölçeğinin Faktör Analizi

İşgörenlerin yöneticilerine duydukları güveni belirlemeye yönelik Börü, İslamoğlu ve Birsell (2007)'in çalışmalarında geliştirdikleri "yöneticiye güven ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada 40 madde olarak belirlenen Soru formu 5'li Likert ölçeğine göre düzenlenmiş olup, her bir sorunun verilecek cevaplar, "1-kesinlikle katılmıyorum", "2-katılmıyorum", "3-kararsızım", "4-katılıyorum" ve "5-kesinlikle katılıyorum" şeklinde oluşturulmuştur.

Tablo 1. Yöneticiye Duyulan Güven Ölçeğinin Güvenirlilik Analizi

Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
,965	40

Toplam 40 sorudan oluşan yöneticiye duyulan güven ölçeği için yapılan güvenilirlik analizi sonucu alfa değeri 0,965 bulunmuştur. Alanyazına göre alfa değeri $0,80 \leq \alpha \leq 1$ ise ölçek oldukça güvenilirdir. Yapılan analizde α değeri 0,965 olarak bulunduğundan dolayı ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğu söylenebilir.

İşe Adanmışlık Ölçeğinin Faktör Analizi

Çalışanların işe adanmışlık düzeylerini ölçmek için işe adanmışlık ölçeğine yer verilmiştir. İşe adanmışlık UWES (Utrecht Work Engagement Scale) tarafından 17 ifade ile ölçülmüştür. Schaufeli ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (Schaufeli vd., 2002: 88-90). İşe adanmışlık ölçeğinin Türkçe'ye tercümesi Turgut (155:163) tarafından yapılmıştır. Soru formu 5'li Likert ölçeğine göre düzenlenmiş olup, her bir sorunun verilecek cevaplar, "1-kesinlikle katılmıyorum", "2-katılmıyorum", "3-kararsızım", "4-katılıyorum" ve "5-kesinlikle katılıyorum" şeklinde oluşturulmuştur.

BULGULAR**Tablo 2.** İşe Adanmışlık Ölçeğinin Güvenirlilik Analizi

Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
,839	17

Toplam 17 sorudan oluşan işe adanmışlık ölçeği için yapılan güvenilirlik analizi sonucu alfa değeri 0,839 bulunmuştur. Alanyazına göre alfa değeri $0,80 \leq \alpha \leq 1$ ise ölçek oldukça güvenilirdir. Yapılan analizde α değeri 0,839 olarak bulunduğundan dolayı ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğu söylenebilir.

Tablo 3. Yöneticiye Duyulan Güven İle İşe Adanmışlık Arasındaki İlişki

	Yöneticiye Duyulan Güven	İşe Adanmışlık
Yöneticiye Duyulan Güven	1	0,599**
İşe Adanmışlık	0,599**	1

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 3'teki korelasyon sonucuna göre Yöneticiye duyulan güven ile işe adanmışlık ($r= 0,599$) arasında karşılıklı pozitif yönde orta derecede bir ilişki bulgulanmıştır.

Tablo 4. Yöneticiye Duyulan Güvenin Alt Boyutları İle İşe Adanmışlığın Alt Boyutları Arasındaki İlişki

	Fiziksel Adanmışlık	Duygusal Adanmışlık	Bilissel Adanmışlık
Dürüst ve Adil	0,591**	0,595**	0,502**
Çalışanları Destekleyen	0,609**	0,605**	0,537**
Takım Lideri	0,574**	0,561**	0,493**
Olumlu Çalışma Ortamı	0,609**	0,618**	0,557**
Kendine Güvenen	0,498**	0,506**	0,425**
Gerginlik Çıkarmayan	0,568**	0,595**	0,488**
Bilgi Paylaşan	0,613**	0,615**	0,566**
Güven Veren	0,533**	0,490**	0,443**
Yetkin	0,493**	0,481**	0,429**
Yetki Veren	0,567**	0,614**	0,483**

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Yöneticiye duyulan güvenin dürüst ve adil alt boyutu incelendiğinde işe adanmışlığın fiziksel adanmışlık boyutu ($r= 0,591$) duygusal adanmışlık ($r= 0,595$) ve bilişsel adanmışlık arasında ($r= 0,502$) karşılıklı pozitif yönde orta derecede bir ilişki bulgulanmıştır. Yöneticiye duyulan güvenin çalışanları destekleyen alt boyutu incelendiğinde işe adanmışlığın fiziksel adanmışlık boyutu ($r= 0,609$) duygusal adanmışlık ($r= 0,605$) ve bilişsel adanmışlık arasında ($r= 0,537$) karşılıklı pozitif yönde orta derecede bir ilişki bulgulanmıştır. Yöneticiye duyulan güvenin takım lideri alt boyutu incelendiğinde işe adanmışlığın fiziksel adanmışlık boyutu ($r= 0,574$) duygusal adanmışlık ($r= 0,561$) ve bilişsel adanmışlık arasında ($r= 0,493$) karşılıklı pozitif yönde orta derecede bir ilişki bulgulanmıştır. Yöneticiye duyulan güvenin olumlu çalışma

ortamı alt boyutu incelendiğinde işe adanmışlığın fiziksel adanmışlık boyutu ($r= 0,609$) duygusal adanmışlık ($r= 0,618$) ve bilişsel adanmışlık arasında ($r= 0,557$) karşılıklı pozitif yönde orta derecede bir ilişki bulgulanmıştır. Yöneticiye duyulan güvenin kendine güvenen alt boyutu incelendiğinde işe adanmışlığın fiziksel adanmışlık boyutu ($r= 0,498$) duygusal adanmışlık ($r= 0,506$) ve bilişsel adanmışlık arasında ($r= 0,425$) karşılıklı pozitif yönde orta derecede bir ilişki bulgulanmıştır. Yöneticiye duyulan güvenin gerginlik Çıkarmayan alt boyutu incelendiğinde işe adanmışlığın fiziksel adanmışlık boyutu ($r= 0,568$) duygusal adanmışlık ($r= 0,595$) ve bilişsel adanmışlık arasında ($r= 0,488$) karşılıklı pozitif yönde orta derecede bir ilişki bulgulanmıştır. Yöneticiye duyulan güvenin bilgi paylaşan alt boyutu incelendiğinde işe adanmışlığın fiziksel adanmışlık boyutu ($r= 0,613$) duygusal adanmışlık ($r= 0,615$) ve bilişsel adanmışlık arasında ($r= 0,566$) karşılıklı pozitif yönde orta derecede bir ilişki bulgulanmıştır. Yöneticiye duyulan güvenin güven veren alt boyutu incelendiğinde işe adanmışlığın fiziksel adanmışlık boyutu ($r= 0,533$) duygusal adanmışlık ($r= 0,490$) ve bilişsel adanmışlık arasında ($r= 0,443$) karşılıklı pozitif yönde orta derecede bir ilişki bulgulanmıştır. Yöneticiye duyulan güvenin yetki veren alt boyutu incelendiğinde işe adanmışlığın fiziksel adanmışlık boyutu ($r= 0,567$) duygusal adanmışlık ($r= 0,614$) ve bilişsel adanmışlık arasında ($r= 0,483$) karşılıklı pozitif yönde orta derecede bir ilişki bulgulanmıştır.

Tablo 5. Yöneticiye Duyulan Güvenin İşe Adanmışlık Üzerine Etkisini Belirlemeye Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER $R^2=0,359$	BAĞIMLI DEĞİŞKENLER								
	Fiziksel Adanmışlık			Duygusal Adanmışlık			Bilişsel Adanmışlık		
	R ²	Beta	p	R ²	Beta	p	R ²	Beta	p
Dürüst ve Adil	0,349	0,591	0,000	0,354	0,595	0,000	0,252	0,502	0,000
Çalışanları Destekleyen	0,371	0,609	0,000	0,366	0,605	0,000	0,289	0,537	0,000
Takım Lideri	0,330	0,574	0,000	0,315	0,561	0,000	0,243	0,493	0,000
Olumlu Çalışma Ortamı	0,370	0,609	0,000	0,382	0,618	0,000	0,310	0,557	0,000
Kendine Güvenen	0,248	0,498	0,000	0,256	0,506	0,000	0,180	0,425	0,000
Gerginlik Çıkarmayan	0,322	0,568	0,000	0,355	0,595	0,000	0,239	0,488	0,000
Bilgi Paylaşan	0,376	0,613	0,000	0,379	0,615	0,000	0,321	0,566	0,000
Güven Veren	0,285	0,533	0,000	0,240	0,490	0,000	0,197	0,443	0,000
Yetkin	0,243	0,493	0,000	0,231	0,481	0,000	0,184	0,429	0,000
Yetki Veren	0,322	0,567	0,000	0,377	0,614	0,000	0,233	0,483	0,000

Tablo 5'te yapılan regresyon analizinin sonuçlarına göre, R^2 determinasyon katsayısı değerine göre anlamlılık (p) değerlerine bakıldığında; bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki tüm ilişkiler anlamlıdır. Bununla birlikte R^2 determinasyon katsayısı değerine göre, işe adanmışlık

boyutlarından fiziksel adanmışlık on bağımsız değişken; dürüst ve adil ($R^2=0,349$), çalışanları destekleyen ($R^2=0,371$), takım lideri ($R^2=0,330$), olumlu çalışma ortamı ($R^2=0,370$), kendine güvenen ($R^2=0,248$), gerginlik Çıkarmayan ($R^2=0,322$), bilgi paylaşılan ($R^2=0,376$), güven veren ($R^2=0,285$), yetkin ($R^2=0,243$) ve yetki veren ($R^2=0,322$) tarafından açıklanabilmektedir. Ayrıca işe adanmışlık boyutlarından fiziksel adanmışlık istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yöneticiye duyulan güven boyutlarından etkilenmektedir ($p<0,05$). Örnekleme oluşturan işgörenlerin yöneticiye duyulan güven boyutlarından dürüst ve adil, çalışanları destekleyen, takım lideri, olumlu çalışma ortamı, kendine güvenen, gerginlik Çıkarmayan, bilgi paylaşılan, güven veren, yetkin ve yetki veren algılarındaki bir birimlik artış, işe adanmışlık boyutlarından fiziksel adanmışlık üzerinde sırasıyla 0,591- 0,609- 0,574- 0,609- 0,498- 0,568- 0,613- 0,533- 0,493- 0,567 birimlik artış sağlamaktadır (Tablo 5).

R^2 determinasyon katsayısı değerine göre, işe adanmışlık boyutlarından duygusal adanmışlık on bağımsız değişken; dürüst ve adil ($R^2=0,354$), çalışanları destekleyen ($R^2=0,366$), takım lideri ($R^2=0,315$), olumlu çalışma ortamı ($R^2=0,382$), kendine güvenen ($R^2=0,256$), gerginlik Çıkarmayan ($R^2=0,355$), bilgi paylaşılan ($R^2=0,379$), güven veren ($R^2=0,240$), yetkin ($R^2=0,231$) ve yetki veren ($R^2=0,377$) tarafından açıklanabilmektedir. Ayrıca işe adanmışlık boyutlarından duygusal adanmışlık istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yöneticiye duyulan güven boyutlarından etkilenmektedir ($p<0,05$). Örnekleme oluşturan işgörenlerin yöneticiye duyulan güven boyutlarından dürüst ve adil, çalışanları destekleyen, takım lideri, olumlu çalışma ortamı, kendine güvenen, gerginlik Çıkarmayan, bilgi paylaşılan, güven veren, yetkin ve yetki veren algılarındaki bir birimlik artış, işe adanmışlık boyutlarından duygusal adanmışlık üzerinde sırasıyla 0,595- 0,605- 0,561- 0,618- 0,506- 0,595- 0,615- 0,490- 0,481- 0,614 birimlik artış sağlamaktadır (Tablo 5).

R^2 determinasyon katsayısı değerine göre, işe adanmışlık boyutlarından bilişsel adanmışlık on bağımsız değişken; dürüst ve adil ($R^2=0,252$), çalışanları destekleyen ($R^2=0,289$), takım lideri ($R^2=0,243$), olumlu çalışma ortamı ($R^2=0,310$), kendine güvenen ($R^2=0,180$), gerginlik Çıkarmayan ($R^2=0,239$), bilgi paylaşılan ($R^2=0,321$), güven veren ($R^2=0,197$), yetkin ($R^2=0,184$) ve yetki veren ($R^2=0,233$) tarafından açıklanabilmektedir. Ayrıca işe adanmışlık boyutlarından bilişsel adanmışlık istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yöneticiye duyulan güven boyutlarından etkilenmektedir ($p<0,05$). Örnekleme oluşturan işgörenlerin yöneticiye duyulan güven boyutlarından dürüst ve adil, çalışanları destekleyen, takım lideri, olumlu çalışma ortamı, kendine güvenen, gerginlik Çıkarmayan, bilgi paylaşılan, güven veren, yetkin ve yetki veren algılarındaki bir birimlik artış, işe adanmışlık boyutlarından bilişsel adanmışlık üzerinde sırasıyla 0,502- 0,537- 0,493- 0,557- 0,425- 0,488- 0,566- 0,443- 0,429- 0,483 birimlik artış sağlamaktadır (Tablo 5).

Tablo 6. Hipotez Sonuçları

HİPOTEZLER	KABUL	RET
H1: Yöneticiye Duyulan Güven ile işe adanmışlık arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.	KABUL	
H2: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından dürüst ve adil olma boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.	KABUL	
H3: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından çalışanları destekleyen boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.	KABUL	
H4: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından takım lideri boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.	KABUL	
H5: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından olumlu çalışma ortamı boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.	KABUL	
H6: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından kendine güvenen boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.	KABUL	
H7: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından gerginlik çıkarmayan boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.	KABUL	
H8: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından bilgi paylaşan boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.	KABUL	
H9: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından güven veren boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.	KABUL	
H10: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından yetkin boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.	KABUL	
H11: Yöneticiye duyulan güven boyutlarından yetki veren boyutu ile işe adanmışlığın alt boyutları (a) fiziksel adanmışlık, (b) duyuşsal adanmışlık, (c) bilişsel adanmışlık arasında pozitif yönde ilişki vardır.	KABUL	

1. SONUÇ VE ÖNERİLER

Temel fonksiyonu kaliteli hizmet üretmek olan konaklama işletmelerinin değerine değer katan insan kaynağının yöneticiye güven duyması ve buna bağlı olarak işe adanması söz konusu işletmelerin rekabet üstünlüğü sağlaması ve sürdürülebilirliğini sağlaması konusunda önem arz etmektedir. İşgörenler, yöneticilerinin sağladığı güvene bağlı olarak birbirlerine karşı sorumludurlar. Güven algısı yüksek olan bir işgörenin motivasyonu, performansı ve iş tatmini artabilmekte ve örgütün imajını olumlu yönde etkileyecek davranışlar sergileyerek, örgüt için fayda sağlayacak önerileri örgüttekilerle paylaşabileceklerdir.

Turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama işletmelerinde yöneticiye duyulan güven ile işe adanmışlık arasındaki ilişkinin belirlenmesini amaçlayan bu çalışmada; evren olarak Ankara'daki 4 ve 5 yıldızlı konaklama işletmeleri tercih edilmiş ve evreni temsil eden örneklem sayısı belirlenmiştir. Bu nedenle 495 işgörene anket yoluyla ulaşılmış, değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırma yöneticiye duyulan güven ve işe adanmışlığa yönelik sorular bulunmaktadır. Buna istinaden araştırmaya katılan işgörenlerin çoğu, yöneticilerinin kendi özel yaşantılarını iş yaşamından ayırabildiğini, çalışanların kurum için önemli olduklarını hissettirebildiğini, teknik açıdan donanımlı olduklarını, sorumluluğunu aldığı işlerin hesabını verebildiğini, iyi eğitim aldıklarını, çalışanlar arasında etkin bir görev dağılımı yapabildiğini, çalışanların kendilerini rahat hissetmelerini sağladığı, samimi, anlayışlı, insana değer veren, adil ve iyi bir dinleyici olduğunu, karar alırken çalışanların görüşlerini aldığını, birlikte alınan kararlara uyduğunu, kendisine güvendiğini ve kendisiyle barışık olduğunu, bilgi saklamadığını, bilgi ve tecrübelerini paylaştığını, çalışanların fikirlerine değer verdiğini, yapılan işi takdir ettiğini, çalışanları her konuda desteklediğini, takım çalışmasına uygun olduğunu ve karşısındakinin eksikliklerinden faydalanmadıklarını belirtmişlerdir.

Buna bağlı olarak çalışanlar kendilerini isteyken enerjileriyle dolup taşıdığını hissetmekte, yaptığı işin anlamlı ve amacına uygun bulmakta, işinde güçlü, enerjik ve hevesli olmakta, sabah uyandığında, işe gitme isteği duymakta, yoğun bir şekilde çalışırken kendini mutlu hissetmekte ve yaptığı işten gurur duyarak çalışanların işe adanmışlıkları yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada yapılan Pearson korelasyon analizi sonucuna göre, yöneticiye duyulan güvenin adil ve dürüst, çalışanları destekleyen, takım lideri, olumlu çalışma ortamı, kendine güvenen, gerginlik çıkarmayan, bilgi paylaşan, güven veren, yetkin, yetki veren boyutlarıyla işe adanmışlığın fiziksel adanmışlık ve duygusal adanmışlık arasında karşılıklı pozitif yönde orta derecede bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre çalışanların yöneticilerine duydukları güven arttıkça işe adanmışlıkları artış gösterecektir. Korelasyon sonucuna göre; yöneticiye duyulan güven ile işe adanmışlık arasında karşılıklı pozitif yönde orta derecede bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada yapılan regresyon analizinin sonuçlarına göre, işe adanmışlık ve yöneticiye duyulan güven tarafından açıklanabilmektedir. Bununla birlikte anlamlılık değerlerine göre

bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki tüm ilişkiler anlamlıdır. Yöneticiye duyulan güvenin işe adanmışlık üzerine etkisini belirlemeye yönelik regresyon analizi sonuçları R² determinasyon katsayısı değerine göre, işe adanmışlık boyutlarından fiziksel adanmışlık, duygusal adanmışlık ve bilişsel adanmışlık on bağımsız değişken; dürüst ve adil, çalışanları destekleyen, takım lideri, olumlu çalışma ortamı, kendine güvenen, gerginlik çıkarmayan, bilgi paylaşan, güven veren, yetkin ve yetki veren tarafından açıklanabilmektedir. Ayrıca işe adanmışlık boyutları istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yöneticiye duyulan güven boyutlarından etkilenmektedir. Örnekleme oluşturan işgörenlerin yöneticiye duyulan güven boyutlarından dürüst ve adil, çalışanları destekleyen, takım lideri, olumlu çalışma ortamı, kendine güvenen, gerginlik çıkarmayan, bilgi paylaşan, güven veren, yetkin ve yetki veren algılarındaki bir birimlik artış, işe adanmışlık boyutlarından fiziksel adanmışlık, duygusal adanmışlık ve bilişsel adanmışlık üzerinde artış sağlamaktadır. Otel işletmelerinde yöneticiye duyulan güvenin işe adanmışlığı arttıracığı dikkate alınarak örgütlerin yöneticiye duyulan güveni sağlayıcı ve arttırıcı önlemler almaları gerekmektedir. Bu araştırma ile elde edilen sonuçlar ve alanyazındaki bilgilerden yola çıkarak aşağıdaki öneriler getirilebilir:

Otel işletmelerindeki liderlerin kendi özel yaşantılarını iş yaşamından ayırmaları, çalışanların kurum için önemli olduklarını hissettirmeleri, teknik açıdan donanımlı olmaları, sorumluluğunu aldığı işlerin hesabını verebilmeleri, iyi bir eğitim almış olmaları, çalışanlar arasında etkin bir görev dağılımı yapabilmeleri, çalışanların kendilerini rahat hissetmelerini sağlamaları, adil olmaları ve karar alırken çalışanların görüşlerini alarak iyi bir dinleyici olmaları gerekmektedir. Bu sayede çalışanlar isteyken enerjiyle dolup taşıyacağı hissedebilecek, yaptıkların işin hem anlamlı hem de amacına uygun olduğunu düşünebilecek ve işi konusunda hevesli olarak örgütün daha verimli ve etkin olmasını sağlayabilecektir.

Çalışanların yöneticilerine güven duyması, motivasyonlarını, iş tatminlerini, örgütsel bağlılıklarını ve özdeşleşmelerini arttırabilmekte ve işten ayrılma niyetlerini azaltabilmektedir. Bu bağlamda, yöneticiler çalışanlarına yaptıkları işlerle ilgili geri bildirim vermeli, iletişime açık olmalı, pozitif, koruyucu ve yaratıcı olup huzurlu bir ortam oluşturmalıdır. Söz konusu davranışlarla karşılaşan çalışan yüksek motivasyonla, iş tatmini ve örgütsel bağlılığı sağlanmış ve işten ayrılma niyeti olmadan işini devam ettirecek ve hedef kitlesindeki turistlere de bunu hissettirerek turist memnuniyetini sağlayabilecek daha verimli ve etkin bir performans sergileyebileceklerdir.

Otel işletmelerinde güven algısı çıkarmayan yöneticiler, çalışanları her konuda desteklemeli, kendilerine güvenmeli ve kendileriyle barışık olmalı, insana değer vermeli, bilgi saklamamalı, bilgi ve tecrübelerini çalışanlarıyla paylaşmalı, çalışanların fikirlerine değer vermeli ve yapılan işleri takdir etmelidir. Bu sayede çalışanlar bölümler arası koordinasyonun sağlanmasına yardımcı olabilecek, otelle ilgili çevredeki değişim ve gelişmeleri takip edebilecek, otel ile ilgili duyuruları okuyarak takip edebilecek, otel için neyin iyi olduğu konusundaki değerlendirmelere katılabilecek ve bu konuda görüş bildirebilecek, otelin kusurlu yanlarını ortaya çıkarmayabilecek, çalıştığı oteli, dışarıya karşı çalışanlarını destekleyen bir otel olarak tanıtabilecek ve otel hakkında olumsuz fikri olan kişilere karşı,

oteli savunabilecektir. Buna bağlı olarak çalışanlar otelin imajına ve sürdürülebilirliğine olumlu katkı sağlayacak faaliyetlerde bulunabilecektir.

Yöneticilerin, çalışanlarla ilişkilerinde dürüstlükten yana olmaları, çalışanların yaptığı işleri gerekli gördükleri yerde ön plana çıkarmaları, sıcakkanlı, samimi, anlayışlı, deneyimli, takım çalışmasına uygun olmaları, güven telkin etmeleri, çalışanların insiyatif kullanmalarına olanak tanımaları, prensiplerine bağlı olmaları, çalışanların birbirleri ile iyi geçinmeleri hususunda çaba sarf etmeleri, kendi streslerini ve iç çelişkilerini çalışanlarına yansıtmamaları ve çalışanlarını korumaları gerekmektedir. Buna bağlı olarak çalışanlar sabah uyandıklarında, işe gitme isteği duyabilecek, yoğun bir şekilde çalışırken mutlu hissedebilecek, yaptıkları işten gurur duyabilecek ve işlerinde bir şeyler iyi gitmediğinde bile, her zaman azimle devam edebilecektir. Yani işe adanmışlık gösterebilecektir. Bununla birlikte yöneticinin söz konusu davranışlarına bağlı olarak çalışanlar iş arkadaşlarıyla yeni teknik ve gelişmelerle ilgili fikir ve bilgilerini paylaşabilecek, kendi alanlarıyla ilgili yayınları takip ederek yeniliklere açık olabilecek ve yaratıcılıklarını kullanabileceklerdir.

KAYNAKÇA

- Alparslan, M. A. (2010). Örgütsel sessizlik iklimi ve işgören sessizlik davranışları arasındaki etkileşim: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi öğretim elemanları üzerinde bir araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Anderson JA. Trust in managers: A study of why swedish subordinates trust their managers. *Business Ethics: A European Review*, 2005; 14 (4):392-404.
- Ardıç, K. ve Polatçı, S. (2009). Tükenmişlik Sendromu ve Madalyonun Öbür Yüzü: İşle Bütünleşme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Sayı. 32 (Ocak-Haziran), 21-46.
- Attridge M., "Measuring and Managing Employee Work Engagement: A Review of the Research and Business Literature", *Journal of Workplace Behavioral Health*, Cilt: 24, No:4, 2009, s.384.
- Bal E. (2009), "Bir Pozitif Psikoloji Kavramı Olarak İşe Gönülden Adanma (Work Engagement) ve İnsan Kaynakları Açısından Önemi", *17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi*, Eskişehir, S. 546-552
- Balay, R. (2014). *Yönetici ve Öğretmenlerde Örgütsel Bağlılık*. 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Bostancı, H., A. Ekiyor (2015). Çalışanların İşe Adanmasının Örgüt İçi Girişimciliğe Etkisinin İncelenmesi: Sağlık Sektöründe Bir Uygulama. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*. 1.1, 37-51.
- Börü, D. İslamoğlu, G. ve Birsell, M. (2007). Güven: Bir Anket Geliştirme Çalışması. *Öneri Dergisi*, 7 (27), 49-59.
- Brockner, J., Siegel, P. A., Daly, J., Tyler, T. R., & Martin, C. (1997). When trust matters: the moderating effect of outcome favorability. *Administrative Science Quarterly*, 42, 558-583.
- Çingil, H. (1994). *Örnekleme Kuramı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Basımevi.
- Dirks, K.T., Ferrin, D.L. (2002). Trust in Leadership: Meta-Analytic Findings and Implications for Research and Practice. *Journal of Applied Psychology*, 87(4):611-628.
- Esen, E. (2011). Çalışanların Örgüte Cezbolması. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi* , 377-390.
- Kahn, W. A. (1990). Psychological Conditions Of Personal Engagement And Disengagement At Work. *Academy of Management Journal* , 692-724.
- Maslach, C., W.B. Schaufeli ve M.P. Leiter (2001). "Job Burnout", *Annual Review of Psychology*, 52, 397-422.
- Nakip, M. (2005). *Pazarlama araştırmalarına giriş (SPSS Destekli)*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Reinke SJ and Baldwin JN. Is anybody listening? Performance evaluation feedback in the us air force. *Journal of Political and Military Sociology*, 2001;29(1):160-176.
- Rich, B. L., Lepine, J. A., ve Crawford, E. R. (2010). Job Engagement: Antecedents and Effects on Job Performance. *Academy of Management Journal* , 617-635.
- Schaufeli W. B, Marisa Salanova, Vicente Gonzalez-Roma ve Arnold B. Bakker, "The Measurement of Engagement and Burnout: A Two Sample Confirmatory Factor Analytic Approach", *Journal of Happiness Studies*, Cilt:3, No:1, 2002, s.74.
- Topaloğlu, M, H. Koç ve H. Yavuz (2008). Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılığının Bazı Temel Faktörler Açısından Analizi. *Kamu-İş*, 9.4.
- Yamane, T. (2001). *Temel örnekleme yöntemleri*. (Çeviri: A. Esin, M. A. Bakır, C. Aydın, E. Gürbüzsel). İstanbul: Literatür Yayınları.

BÖLÜM 2

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI VE TÜRK TURİZMİNE MUHTEMEL ETKİLERİ

Yunus ÖZHASAR

*Araştırma Görevlisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü,
yozhasar@ogu.edu.tr*

 0000-0003-1892-321X

BÖLÜM 2

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI VE TÜRK TURİZMİNE MUHTEMEL ETKİLERİ

Yunus ÖZHASAR

*Araştırma Görevlisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü,
yozhasar@ogu.edu.tr*

 0000-0003-1892-321X

Giriş

Turizm sektörü, gerçek ya da asparagas en ufak korkutucu bir durum ya da olaya karşı oldukça hassas tüketici davranışlarının sergilendiği bir sektördür (Çelik ve Karaçuka, 2017; Yeşiltaş, Öztürk ve Türkmen, 2008; Güvenek ve Alptekin, 2014). Turistler tatillerinde genellikle konfor ve güven ortamı aramakta, gerçek ya da algılanan risklerden ya da sorunlu yerlerden kaçınmaktadırlar. Savaşlar, yaşanan siyasi belirsizlik/istikrarsızlıklar, darbeler, terör olayları, iç kargaşalar turist gönderen ve turist çeken destinasyonları büyük zarara uğratmaktadır (Wilks, 2006; Agarwal, Page ve Mawby, 2021; Bansode ve Sawant; 2022).

Küresel pandemi tüm dünyada olduğu gibi Türk turizm sektörüne de büyük zararlar vermiştir (Fotiadis vd, 2021; Hall ve Cooper, 2021; Pandey ve Kumar, 2021). Pandeminin etkilerinin Covid-19 aşısının bulunması ve küresel olarak aşılmanın artmasıyla giderek kontrol altına alınmaya başlandığı 2022 yılı başlarında Rusya'nın Ukrayna'yı 24 Şubat 2022 tarihinde işgaliyle başlayan savaş Türk turizm sektörüne tekrar zarar vermiştir (Güney, Göktepe ve Kokonaloğlu, 2022; Doğancılı, 2022; Bakan,2022).

2022'nin başlangıcı, daha önce küresel pandemiden sert bir şekilde etkilenen turizm sektörü için turizm profesyonelleri ve akademisyenlerince bir geri dönüşüm umudu taşımaktadır (Akhtar vd.,2021; Kamata,2022; Ilgaz vd.2022; Švajdová;2021). Fakat Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi ve Batılı devletlerce Rusya'ya tarihin en büyük yaptırımlarının uygulanması durumu değiştirmiştir. Yaşanan bu savaş, pandemi dolayısıyla küresel ekonomide hali hazırda yaşanan resesyonlar ve ekonomik baskılarla beraber seyahat talebini önemli ölçüde azaltmıştır. Seyahat ve turizm sektöründeki tur operatörlerin birçoğu, pandeminin ardından tekrar yaşanan; kapalı hava sahaları, rezervasyon iptalleri ve uluslararası seyahat konusundaki belirsizliklerle karşı karsiya kalmıştır. Buna ek olarak gerek pandemi gerekse de yaşanan savaş nedeniyle petrol fiyatları sert bir şekilde yükselmiştir. Bu durum uçak yolculuğunu ve paket turları daha pahalı hale getirmiştir. Ayrıca Ukrayna ve Rusya hava sahasının sivil uçuşlara kapatılması, hava yolu şirketlerinin yeni ve daha uzun uçuş sahalarına kaymalarına ve uçuş maliyetlerin artmasına neden olmuştur (Mohamad,2022; Ngoc vd. 2022).

Rusya-Ukrayna savaşı birçok turistin seyahat etmesini engellemiştir. Dünya Turizm Örgütü'ne (UNWTO) göre, savaş yaşanan bir kıtada turistlerin tercihi olmayacağı için Avrupa destinasyonları yaşanan savaştan olumsuz etkilenecektir. Örneğin bir zamanlar turistler için popüler olan birçok ülke, tekrarlanan savaş ve iç karışıklıklar nedeniyle yıllar içinde turistik destinasyon olarak neredeyse tamamen yok olmuştur. Tunus, Mısır, Sri Lanka, Irak, Suriye, Myanmar, Afganistan ve Meksika'da yaşanan savaş ve iç karışıklıklar bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Ratković, Žečević ve Liješević, 2022; UNWTO;2022).

Rusya-Türkiye Turizm İlişkisi

1991'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dağılana kadar Rusya'nın sahip olduğu politik yapı diğer sektörlerde olduğu gibi turizm sektörünün de gelişimini engellemiştir. 1991'de SSCB'nin dağılmasıyla beraber; demir perdenin yıkılışı, ticari faaliyetlerde liberalleşmeler diğer tüm sektörlerde olduğu gibi turizm sektörünü de olumlu etkilemiştir. Birliğin dağılmasıyla Rusya'da seyahat acentesi ve otel sayıları hızla artmıştır. Bu gibi gelişmelerle beraber çeşitli ülkelerle imzalanan vize serbestisi antlaşmaları, bankacılık, finans, sigorta hizmetleri ve teknolojik gelişmelerle Rusya hem turist çeken hem de turist gönderen bir destinasyon haline gelmiştir (Furmanov, Balaeva ve Predvoditeleva, 2012).

1990'lı yıllarda Rusya ile artan ekonomik ilişkilere rağmen her iki ülke de enerji, etnik sorunlar ve bölgesel güç dengelerinde çatışmalar yaşamış dolayısıyla ekonomik verimlilik iki ülke arasında tam olarak yaşanmamıştır. 1990'lar siyasi olarak Türkiye-Rusya ilişkilerinde kayıp yıllar olarak adlandırılabilir. Türkiye-Rusya ilişkilerinde ikinci dönem ise 2000'li yılları kapsamaktadır. Bu yıllarda iki ülke arasında ekonomik ilişkilerin artması ve ortak faydaların belirlenmesi iki ülke için olumlu sonuçlar doğurmuştur. Bu dönemde yeni bir vizyonla iki ülke aralarında güven ilişkilerini geliştirmek için yeni kararlar almışlardır. Dolayısıyla 2000'ler siyaset ve diplomasi açısından Türk-Rus ilişkilerinin "olgunlaşma" dönemi olarak tanımlanabilir (Topsakal,2016).

Bu dönemde yaşanan en önemli örnekler arasında; iki ülkenin hızla büyüyen ticaret hacmi, iki ülke liderlerinin üst düzey ziyaretleri, vizelerin kaldırılması ve nükleer alanda işbirliği anlaşmalarının imzalanması gösterilebilir. Diplomatik ilişkilerin genişlemesi, diğer alanlarda da ilişkilerin gelişmesini kolaylaştırmıştır (Özbay, 2011).

2015 yılı ise Türk-Rus ilişkilerinde üçüncü dönem olarak adlandırılabilir. Bu yıllarda Türkiye'nin Suriye politikası, Suriye'de İran ile beraber baskın bir güç olan Rusya ile olan ilişkileri doğrudan etkilenmiştir. Rusya'nın bu yıllarda Suriye'nin kuzeyinde sürekli hava operasyonları yapması ve sık sık Türk hava sınırlarını sürekli ihlal etmesi Türk-Rus ilişkilerine büyük zararlar vermiştir. 24 Kasım 2015'te bir Türk F-16 savaş uçağı Türk hava sınırını ihlal ettiğini iddia ettiği Rus SU-24 uçağını düşürmesiyle iki ülke arasında yaşanan gerilim doruk noktaya ulaşmıştır. Rusya yaşanan hava ihlalini reddetmiştir. Düşen SU-24 mürettebatından biri kurtarılmış, diğeri ise yerel Türkmen milisler tarafından öldürülmüştür. Bu olaya tepki olarak Rusya, Türkiye'den meyve ve sebze ithalatını yasaklamış, Türkiye'nin Orta Asya ile kara ticaretini kesintiye uğratmış ve Rus turistlerin Türkiye'yi ziyaret etmesini

engellemiştir. Bu ekonomik yaptırımlar Türk tarımına ve turizm endüstrisine ciddi kayıplar vermiştir (Esin, Özmutlu ve Aykaç, 2019; Jumayeva ve Aktepe, 2020).

Bu yıllarda Türkiye’de yaşanan bazı terör ve yaşanan siyasi çatışmalara rağmen Rusya, Türkiye turizmi için çok önemli yere sahiptir. Bu yıllarda yaşanan İstanbul Reina saldırısı, İstanbul Atatürk Havalimanı saldırısı, Sultanahmet saldırısı, Kızılay saldırısı, darbe girişimi, Andrew Craig Brunson’un tutuklanması gibi birçok olay terör ve siyasi çatışmalara örnek olarak gösterilebilir. Fakat Türkiye-Rusya turizm ilişkisine en çok zararı 2015 yılında SU-24’ün düşürülmesi, 19 Aralık 2016’da Rus Büyükelçisi suikastı ve aynı yıl yaşanan 15 Temmuz darbe girişiminin verdiği söylenebilir. Bu süreçte Türkiye- Rusya turizm ilişkisi neredeyse durma noktasına gelmiştir. Bir önceki yıl 2014’te Türkiye’ye gelen Rus turist sayısı tarihin en yüksek noktasına ulaşırken 2015’te yaklaşık 3.4 milyon kişi azalmıştır. Bu azalma Türkiye ekonomisine yaklaşık 2.4 milyar dolar bir kayıp yaşatmıştır (Köşker,2017).

Türk-Rus ilişkilerinde üçüncü dönem iki ülke arasında yaşanan bu krizlerden kötü gidişatı durdurmak adına Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Rusya Başbakanı Vladimir Putin’e yazdığı mektupla yaşanmıştır (Çelik ve Koç, 2019). 2016 yılı ikinci yarısında iki ülkenin de başlattığı uzlaşma ortamı Türk-Rus ilişkilerinde olumlu neticeler doğurmuştur. 2017’de Türkiye’ye gelen Rus turist sayısı bir önceki yıla göre %416 artmış bu rakam krizden önceki 2014 rakamlarını bile geride bırakmıştır (Bayır, 2019).

Türkiye’nin sahip olduğu turistik değerler Rus vatandaşlar için her zaman cazibeli olmuştur. Yaklaşık her 6 Rus vatandaşından biri Türkiye’yi ziyaret etmiştir. 2018’de Türkiye’yi ziyaret eden yabancı ülke vatandaşları uyruklarına ayrıldığında Rusların %15 bir paya sahip olduğu görülmektedir (Altınar, 2019). Durumun önemli nedenleri arasında Rusya’nın Türkiye ile yakınlığı, Rusya’da uzun süren kış mevsiminin aksine Türkiye’de yaz aylarının uzun olması ayrıca nitelikli plajlara sahip olması, her şey dahil paket turların sağladığı fiyat avantajları gösterilebilir (Arslan, 2013). Tarihsel olarak incelendiğinde Boris Yeltsin başkanlığındaki Rusya Federasyonu ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki turist anlamında önemli ilk iş birliği 1992 yılındaki Rusya Federasyonu Kültür Bakanlığı İle Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında imzalanan iş birliği protokolüdür. Bu protokolün akabinde 1994 senesinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasında “Bilimsel ve Kültürel İş Birliği Yapılmasına İlişkin Anlaşma” imzalanmıştır (Karabuğa vd.2022). Bavul ticareti ile başlayan ve söz konusu iş birlikleri ile büyüyen Türk-Rus turizm ilişkisinin güncel durumunu Tablo 1’deki istatistikler üzerinden okumak mümkündür.

Tablo 1: Yıllara Göre Türkiye’ye gelen Rus Turist Sayıları

Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022 ¹
Gelen Turist Sayısı	3.451.749	1.864.682	866.256	4.715.438	5.964.613	7.017.657	2.128.758	4.656.962	2.197.331

¹ 2022 yılı Temmuz ayına kadar gelen turist sayısı

Tablo 1'e göre Türkiye'yi ziyaret eden Rus turist sayıları yıllar içinde artış ve düşüşler göstermiştir. 2015,2016'da Rusların Türkiye'yi ziyaret etmeme nedenleri arasında Rus askeri uçağının Türk Hava Kuvvetleri tarafından düşürülmesi ve Türkiye'de gerçekleşen darbe girişiminin yarattığı kaos ortamı olmuştur. 2020 yılında ise küresel pandeminin etkisi açıkça görülmektedir. 2021 yılında Türkiye %100'ün üzerinde bir trend yakalamasına rağmen 2022 yılı Temmuz ayına Türkiye'yi ziyaret eden Rus turistlerin sayısı yaşanan savaş nedeniyle tekrar düşmüştür. Temmuz ayından sonra bir önceki yılın turist sayısına ulaşmak pek mümkün görünmemektedir. Zira Türkiye Ruslar tarafından çoğunlukla deniz-kum-güneş turizmi için tercih edilmektedir. Sonbahar ve kış aylarında Türkiye'yi ziyaret eden Rus turist sayısı oldukça azalmaktadır.

Ukrayna-Türkiye Turizm İlişkisi

Ukrayna Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan ve Doğu Avrupa'da bulunan ve Avrupa'da en geniş yüz ölçümüne sahip ülkedir. Ukrayna'nın 2020 yılında 44 milyonu geçen bir nüfusu vardır. Ukrayna'nın kelime anlamı "sınır ülkesi" veya "uç bölgesi"dir. Sovyetler Birliği'nin dağılışından sonra Ukrayna sadece sınır bölgesi değil, jeopolitik konumuyla Asya ve Avrupa arasındaki siyasi ilişkilerde söz sahibi olan önemli ülkelerden biri olarak yerini almıştır (Aydın,2015; Kınıklıoğlu, 1996).

Türkiye, 16 Aralık 1991'de Ukrayna'nın bağımsızlığını tanımıştır. İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler ise 3 Şubat 1992'de başlamıştır. Türkiye ile Ukrayna arasındaki ilişkiler, 2011 yılında Yüksek Düzeyli Stratejik Konseyin (HLSC) kurulmasıyla stratejik ortaklık statüsü kazanmıştır. Türkiye ile Ukrayna arasındaki ticaret hacmi 2019 yılında 4,8 milyar dolar olmuştur. 2019 yılında Türkiye'yi ziyaret eden Ukraynalı turist sayısı yaklaşık 1.600.000 kişidir. Türkiye'nin Kiev'de Büyükelçiliği, Odesa'da Başkonsolosluğu ve Simferopol ve Kharkiv'de Fahri Konsoloslukları bulunmaktadır. Ukrayna'nın Ankara'da Büyükelçiliği, İstanbul ve Antalya'da Başkonsolosluğu, Mersin, İzmir, Bursa, Çanakkale, Dalaman'da Fahri konsoloslukları bulunmaktadır (Özer,2019).

22 Aralık 2011'de Türkiye ile Ukrayna arasında imzalanan, 1 Ağustos 2012'de yürürlüğe geçen "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Bakanlar Kurulu Arasında Vatandaşların Karşılıklı Seyahatlerine İlişkin Usullere Dair Anlaşma" gereğince iki devlet arasında pasaporta sahip vatandaşlar için 180 günde 90 günü geçmemek kaydıyla 30 günlük vize muafiyeti sağlanmıştır.

1 Haziran 2017'de Türkiye ile Ukrayna arasında 180 gün içinde 90 günü aşmamak kaydıyla ve iki ülke vatandaşlarında çipli kimlik zorunlu olmak üzere pasaport olmaksızın iki ülke vatandaşlarına vizesiz geçiş muafiyeti sağlanmıştır. Ukrayna vatandaşları Türkiye'yi genellikle; kültürel seyahatler, sağlık ve kış turizmi için ziyaret etmektedir. Ukrayna'da sağlık turizminde Türkiye popüler bir destinasyondur (Aşık ve Kutsynska, 2019).

Kasım 2013'te Ukrayna'da Avrupa Birliği yanlısı protestolar başlamıştır. Bu protestolar Ukrayna'da Rus yanlısı bir tutum izleyen dönemin Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in 22 Şubat 2014'te istifasına ve yeni hükümetin kurulmasına (Turuncu Devrim) yol açmıştır. Bu

protestolar Batı'da demokrasinin zaferi olarak övülürken, Ukrayna'daki Rusça konuşan azınlık tarafından fiili bir darbe olarak görülmüştür. Yeni kurulan hükümete tepki olarak, 16 Mart 2014'te, oldukça tartışmalı bir referandumun ardından, Kırım Özerk Cumhuriyeti Ukrayna'dan ayrılmıştır. Bu olaylardan birkaç gün sonra Kırım Rusya Federasyonu tarafından yeni bir federal bölge olarak ilhak edilmiştir. Referandum ve Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu'na katılması Ukrayna ve uluslararası toplum tarafından yasadışı kabul edilmiştir. Avrupa Birliği, ABD ve diğer ülkeler Kırım'ın, Rusya'nın vatandaş ve şirketlerine çeşitli yaptırımlar uygulamışlardır. Yeni hükümete karşı yapılan bu protestolar daha çok Rusça konuşan nüfusun çoğunluğunu oluşturduğu Donetsk ve Lugansk'ın doğu bölgelerinde gerçekleşmiştir. Kırım'a benzer bir şekilde Donetsk ve Lugansk bölgelerinde de referandum düzenlenmiş ve bu iki bölge Ukrayna'dan ayrılarak bağımsızlık ilan etmişlerdir fakat Rusya Federasyonu'na kabul edilmemişlerdir (Erol, 2014; Hacıtahiroğlu, 2014).

24 Şubat 2022'de Rusya Ukrayna'yı işgal etmiştir. Özellikle Avrupa Birliği ülkeleri ve ABD Rusya'da ekonomik bir kriz ortamı oluşturarak savaşın sona erdirilmesi için Rusya'ya birçok uluslararası yaptırım uygulamışlardır. Rusya'ya uygulanan bu yaptırımlar özünde Rusya ekonomisine zarar vermeyi amaçlasa da yaptırımlar küresel tedarik zinciri kesintilerine ve küresel ekonomiye de olumsuz olarak yansımıştır. İki ülke arasında yaşanan çatışma küresel anlamda enerji arz şoklarına, emtia ve ticaret arz şoklarına yol açmıştır. Yaşanan savaş yükselen enerji ve petrol fiyatlarına, artan emtia fiyatlarına ve gıda fiyatlarındaki artışa dönüşerek birçok ülkede küresel enflasyonun yükselmesine yol açmıştır. Özellikle gıda israfı (Bölükbaş vd, 2021) gibi ve iklim değişikliği gibi önemli majör sorunların konuşulduğu 2022 dünyasında savaştan kaynaklı doğacak gıda krizinin önemli sonuçlarının olacağını tahmin etmek güç değildir. Bu noktada Rusya ve Ukrayna arasındaki savaştan doğan bazı sorunlar tahıl koridoru açmak suretiyle Türkiye tarafından çözülmeye çalışılsa da, krizin ekonomik etkisi Avrupa'nın birçok yerinde ve küresel anlamda da günümüzde de etkisini göstermektedir.

Rusya'nın Ukrayna'ya saldırmasının korkusu sadece Ukrayna vatandaşları arasında korku ve gerilim yaratmamaktadır. Başta Polonya olmak üzere birçok Baltık ülkesi Ukrayna'dan sonra Rusya'nın kendilerine de saldıracağını düşünmektedir (Gehring, 2022). Yaşanan bu gerilim ve korku ortamı 2014 yılında yaşanan Kırım'ın Rusya tarafından ilhaki ile başlamış ve günümüzde doruk noktalara ulaşmıştır. Zira Ukrayna ile benzer bir nüfus demografisine sahip bu ülkeler Rusya'nın Ukrayna'da uyguladığı parçalayıcı ve iktarsızlaştırıcı bir stratejiden korkmaktadırlar. Letonya ve Estonya'da nüfusun %25'ini Rus kökene sahip vatandaşlar oluşturmaktadır. Litvanya'da ise bu oran %10'a yaklaşmaktadır (Mikayilli, 2016).

Savaş bir yandan da Avrupa kıtasındaki bazı ülkelerin stratejik önemini ön plana çıkarmıştır. Bu savaş nedeniyle Avrupa'da Almanya ile birlikte Türkiye'nin stratejik önemini ön plana çıktığı söylenebilir. Ancak Almanya'nın Ukrayna savaşı sürecinde sergilediği yaklaşımlar Almanya'nın tavrına ilişkin pek çok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Özellikle Almanya'nın Ukrayna'ya Ruslara karşı kendilerini savunmaları için 5000 askeri kask göndereceğine ilişkin açıklamaları Ukrayna yönetimi ve halkı arasında büyük bir hayal

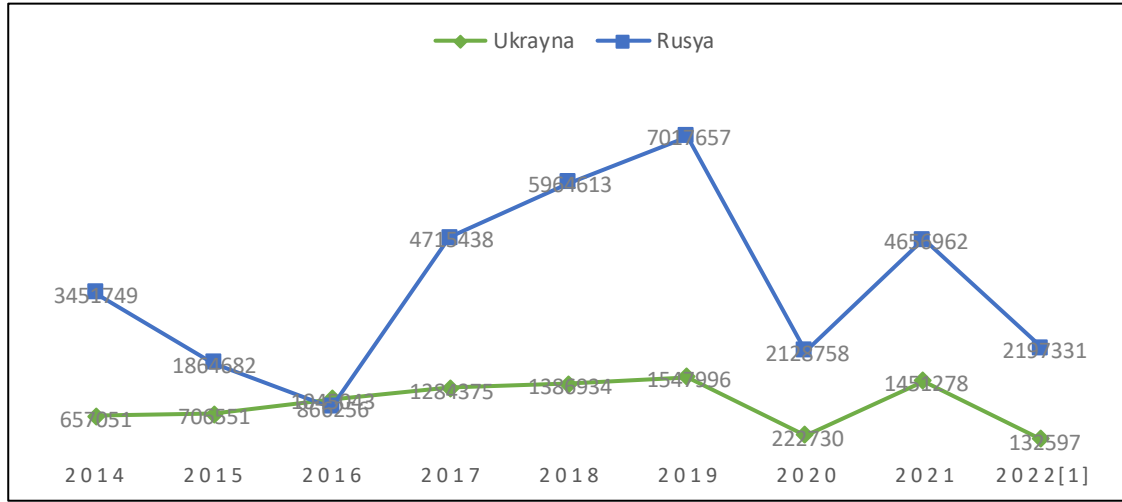
kırıklığı ve öfkeye neden olmuştur. Almanya'nın tavrının nedenlerine ilişkin olarak pek çok yorum yapılabilir. Ancak tartışmasız Almanya'nın tavrını etkileyen en önemli faktörün doğal gaz ve petrolde Rusya ya olan bağımlılığı olduğu ifade edilebilir (Gehring, K. (2022).

Tablo 2: Yıllara Göre Türkiye'ye Gelen Ukraynalı Turist Sayısı

Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022 ²
Gelen Turist Sayısı	657.051	706.551	1.045.043	1.284.375	1.386.934	1.547.996	222.730	1.451.278	1.325.970

Tablo 2 incelendiğinde Türkiye'yi ziyaret eden Ukraynalı turistlerin her geçen yıl sayılarının arttığı görülmektedir. Pandemi öncesi yıla tekabül eden 2019'da 1.547.996 kişi ile en üst seviyeye ulaşan turist sayısı 2022 yılı ilk 6 ayı itibariyle 1.325.970 olarak tespit edilmiştir.

Tablo3: 2014-2022 yılları Arası Rus ve Ukraynalı Karşılaştırmalı Turist Sayıları

SONUÇ

2021 yılı verilerine göre Türkiye'ye gelen toplam turist sayısının içinde Rus turistlerin oranı %19.96 Ukraynalı turistlerin oranı ise %8.85 olarak tespit edilmiştir. Kabaca 2021 yılında Türkiye'yi ziyaret eden her 3 turistten birinin Rus veya Ukraynalı olduğu söylenebilir. Türkiye turizmi için bu kadar önem arz eden iki pazarın arasında yaşanan savaş durumu birçok alanda olduğu gibi turizmde de bazı sonuçlar doğurmaktadır. Ukrayna'da sınırlarında yaşanan fiili savaş durumu, genç ve sağlıklı erkeklerin ülkeyi terk etmesinin yasaklanması, milyonlarca Ukrayna'nının göçe mecbur kalması gibi bazı etkenlerin yanısıra Rusya'ya uygulanan ekonomik yaptırımların Rus ekonomisine zarar vermesi, Rus turistlerin dünyanın çeşitli bölgelerinde ayrımcılığa maruz kalma endişesi, savaşın yarattığı petrol fiyatlarındaki

² 2022 yılı Temmuz ayına kadar gelen turist sayısı

yükselişin ulaşım ve gıda enflasyonunu körüklemesi gibi birçok faktör Rus ve Ukraynalı turistlerin tüketici davranışlarını şekillendirecektir. Savaşın üzerinden henüz 7 ayın geçmiş olması ve ulaşılabilen en güncel verilerin savaşın üzerinden geçen 4.aya ait olması bu konuda yorum yapmayı zorlaştırırsa da bazı öngörülerini yapmaya yeterli olacaktır.

Türkiye turizmi için incelendiğinde Rus turist sayısının bir önceki yıla oranla daha geride kalabileceği tahmin edilebilir. Öte yandan Ukrayna'lı turistler için henüz böyle bir şey söylemek için erken görünmektedir. Bu durumun sebeplerinden birinin fiili savaşın Ukrayna sınırlarında yaşanıyor olması olarak gösterilebilir. Ukrayna'da can güvenliği olmayan milyonlarca Ukrayna'nın çeşitli ülkelere sığındığı bilinmektedir. Bu sığınmacıların belli bir kısmının Türkiye'ye turist olarak giriş yaptığı bilinmektedir. 25 Nisan 2022 itibariyle Türkiye'ye 85 binin üzerinde Ukrayna'nın giriş yaptığı açıklanmıştır (Sözcü, 2022). İlerleyen süreçte bu sayının artış göstereceğini de tahmin etmek zor değildir. Öte yandan Türkiye Ukrayna halkı için önemli bir kış turizmi destinasyonu olarak da görülmektedir. Bu sebeple Ocak ve Şubat aylarında önemli sayıda Ukrayna'lı turistin Türkiye'ye geldiği öngörülmektedir.

Tüm bunlardan hareketle savaş halinin sürmesi durumunda Türkiye'nin hem Ukrayna hem de Rusya pazarından daha az oranda turist almasının olası olduğu söylenebilir. Bu noktada Türk turizminin sektöre uğramaması adına alternatif pazarlara yönelik reklam tanıtım ve promosyon gibi süreçlerin devreye alınması önerilebilir. Öte yandan konunun bir diğer boyutunu ise turist-turist etkileşimi oluşturacaktır. Ukrayna ve Rusya'dan Türkiye'ye gelen turist sayısı istenen seviyelerde olsa dahi birbiri ile aktif savaş halinde olan bu iki milletin aynı destinasyonda ve hatta otellerde aynı anda vakit geçirmesinin çeşitli gerilimlere sebep olabileceği ve destinasyona dair imajın zedelenebileceği söylenebilir. Bu noktada otel yöneticileri ve destinasyonların ilgili kişilerinin turist-turist etkileşiminde yaşanacak olası krizlere yönelik önlemlerin çözüm planlarının hazırlanması önem arz etmektedir. Zira kişiler arası etkileşim sonucunda tatil hatıralarının oluşumu, destinasyon imajının meydana gelmesini sağlayan temel etmenlerdendir(Duman vd. 2021). Savaş sürecinin geride kalıp turizm sektörünün rutin işleyişine dönmesi durumunda söz konusu destinasyon imajı ile ilgili sorunların çözümü de önemli konulardan biri olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Agarwal, S., Page, S. J., ve Mawby, R. (2021). Tourist security, terrorism risk management and tourist safety. *Annals of Tourism Research*, 89, 1-13
- Akhtar, N., Khan, N., Mahroof Khan, M., Ashraf, S., Hashmi, M. S., Khan, M. M., ve Hishan, S. S. (2021). Post-COVID 19 tourism: will digital tourism replace mass tourism?. *Sustainability*, 13(10), 5352.
- Arslan, M. (2013). Türkiye'nin Rusya ile ekonomik ilişkileri ve bu ilişkilerin Rusya Federasyonu'nda yaşayan Türk dilli halklara yansımaları. *Coğrafya Dergisi*, (26), 46-75.
- Aşık, N. A., ve Kutsynska, M. V. (2019). Unutulmaz Turizm Deneyimlerinin Tekrar Ziyaret Niyeti Ve Tavsiye Etme Davranışına Etkisi: Ukraynalı Turistler Üzerinde Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(68), 1007-1017.
- Aydın, M. (2015). Tarih boyunca Türkiye Ukrayna ilişkileri. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (28), 31-44.
- Bakan, S. S. (2022). Dünya Ekonomisi ve Finansal Piyasalar İçin de Felaket mi?. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 5(2), 59-74.
- Bansode, R., & Sawant, M. (2022). Risk Perceived by Domestic and International Tourists in the State of Goa, India. *Journal of Tourism*, 23(1), 83.
- Bayir, M. (2019). Rusya'nın Türkiye'ye Yönelik Turizm Talebi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı (2002-2016). *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 26(1), 239-261.
- Bölükbaş, R., Sarıkaya, G. S., & Yazıcıoğlu, İ. (2021). Analysis of food waste and sustainability behavior in Turkish television cooking shows. *International Journal of Gastronomy and Food Science*, 24, 100336.
- Doğancılı, O. S. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşının Türk Turizmüne Yansımaları. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(9), 1171-1186.
- Duman, D., Eryılmaz, G. & Saçlı, Ç. (2021). Şehir Pazarlaması Kapsamında Destinasyon İmajı Algısının Belirlenmesi: Hatay İli Örneği . *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (46) , 125-147
- Erol, M. S. (2014). "Ukrayna-Kırım Krizi" Ya da "İkinci Yalta Süreci. *Karadeniz Araştırmaları*, 41(41), 1-14.
- Esin, C. A. N., Özmütlu, S. Y., ve Aykaç, C. (2019). Politik İklim Değişikliklerinin Ülkelerarası Ticaretle İlişkisi: Türkiye Rusya Uçak Krizi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme. *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 28(1), 1-18.
- Fotiadis, A., Polyzos, S., ve Huan, T. C. T. (2021). The good, the bad and the ugly on COVID-19 tourism recovery. *Annals of tourism research*, 87, 103117.
- Furmanov, K., Balaeva, O., & Predvoditeleva, M. (2012). Tourism flows from the Russian Federation to the European Union. *Anatolia*, 23(1), 17-31.
- Gehring, K. (2022). Can external threats foster a European Union identity? Evidence from Russia's invasion of Ukraine. *The Economic Journal*, 132(644), 1489-1516.
- Güney, T., Göktepe, S., & Kokonaloğlu, H. T. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Türkiye turizmüne olası etkileri. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 12(1), 92-104.
- Güvenek, B.ve Alptekin, V. (2014). Turistlere yönelik terör saldırılarının turizme etkisi türkiye üzerine ampirik bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 17(1), 21-38.
- Hacıtahiroğlu, K. (2014). Küreselleşmenin siyasal etkileri, göç ve Ukrayna-Rusya krizi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 259-284.
- Hall, C. M., ve Cooper, C. (Eds.). (2021). *Current Issues in Asian Tourism: Volume II*. Routledge.
- Ilgaz, B., Dundar, Y., Silik, C. E., ve Atalay O.M. (2021). The impact of the COVID-19 outbreak on local tourist behavior in Antalya, Turkey. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, 21(1), 391-404.

- Jumayeva, J., ve Aktepe, C. (2020). Kriz dönemlerinde konaklama sektörü işletmelerinin müşteri ilişkileri yönetimine yönelik uygulamaları: Türkiye-Rusya uçak krizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(4), 4449-4465.
- Kamata, H. (2022). Tourist destination residents' attitudes towards tourism during and after the COVID-19 pandemic. *Current Issues in Tourism*, 25(1), 134-149.
- Karabuğa, G. T. , Göktepe, S. & Kokonaloğlu, H. T. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Türkiye Turizmine Olası Etkileri . *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* , 12 (1) , 92-104
- Kınıklıoğlu, S.(1996). Türkiye-Ukrayna İlişkileri ve Kırım Tatar Meselesi. *Bilig*, (3), 33-38.
- Köşker, H. (2017). Krizlerin Turizm Sektörüne Etkileri Üzerine Bir Araştırma: 2016 Yılı Türkiye Örneği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (62), 216-230.
- Mikayilli, R (2016). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-nin-baltik-ulkeleri-uzerindekibaskisi/512172> (Erişim tarihi:16.09.2022)
- Çelik, N., ve Karaçuka, M. (2017). Terör Saldırılarının Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneğinde Ampirik Bir Analiz. *Ege Academic Review*, 17(3),313-322.
- Mohamad, A. (2022). Safe flight to which haven when Russia invades Ukraine? A 48-hour story. *Economics Letters*, 216, 110558.
- Ngoc, N. M., Viet, D. T., Tien, N. H., Hiep, P. M., Anh, N., Troung, L. N., and Thao, L. (2022). Russia-Ukraine war and risks to global supply chains. *International Journal of Mechanical Engineering*, 7(6).
- Özbay, F. (2011). Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Rusya İlişkileri: 1992-2010. *Bilge Strateji*, 3(4), 35-77.
- Özer, A. C. (2019). Türkiye'nin Komşu Ülkelerle Ticareti Üzerine Bir Değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 292-313.
- Pandey, D. K.,ve Kumari, V. (2021). An event study on the impacts of Covid-19 on the global stock markets. *International Journal of Financial Markets and Derivatives*, 8(2), 148-168.
- Ratković, R., Žečević, D., & Liješević, M. (2022). The Problem Of Market Positioning Due To War Crises. *Knowledge-International Journal*, 52(1), 89-94.
- Sözcü(2022). Türkiye'ye kaç Ukraynalı sığınmacı geldi? Erdoğan açıkladı. <https://www.sozcu.com.tr/2022/gundem/turkiyeye-kac-ukraynali-siginmaci-geldi-erdogan-acikladi-7097239/> Erişim tarihi: 20.09.2022
- Švajdová, L. (2021). Sustainable Tourism as A Restart of Tourism. *Marketing Identity*, 9(1), 662-672.
- Topsakal, İ. (2016). Tarihi Süreçte Rusya-Türkiye İlişkileri. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 33-53.
- UNWTO. (2022),Tourism enjoys strong start to 2022 while facing new uncertainties. <https://www.unwto.org/news/tourism-enjoys-strong-start-to-2022-while-facing-new-uncertainties>
- Wilks, J. (2006). Current issues in tourist health, safety and security. *In Tourism in turbulent times* (pp. 3-18). Routledge.
- Yeşiltaş, M., Öztürk, İ. ve Türkmen, F. (2008). Terör faaliyetlerinin turizm sektörüne etkilerinin çözüm önerileri perspektifinde değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 175-189.

BÖLÜM

3

DOĞAL RENKLENDİRİCİLERLE YİYECEKLERİN RENKLENDİRİLME ÇALIŞMALARI: BEYAZ ÇİKOLATA ÖRNEĞİ

Abdullah BAYCAR

Dr. Öğretim Üyesi, Siirt Üniversitesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, abaycar@siirt.edu.tr

 0000-0003-4995-2275

Söz konusu kitap bölümü; Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gıda Mühendisliği Ana Bilim Dalı Doktora programı'nda 2021 yılında Abdullah BAYCAR'ın OSMAN SAĞDIÇ ve NEVZAT KONAR danışmanlığında tamamlanmış olan "Bazı Doğal Renklendiricilerin Beyaz Kokolin ve Sürülebilir Krema Üretiminde Kullanımı ve Biyoerişilebilirliklerinin Belirlenmesi" adlı doktora tezinden üretilmiş olup 04- 06 Aralık 2020 tarihli 3. Uluslararası GAP Gıda, Tarım ve Veteriner Bilimleri Kongresi'nde "Beyaz Çikolata'da Doğal Renklendiricilerin Kullanımı" isimli bildiri ile bir kısmı sunulmuştur.

BÖLÜM 3

DOĞAL RENKLENDİRİCİLERLE YİYECEKLERİN RENKLENDİRİLME ÇALIŞMALARI: BEYAZ ÇİKOLATA ÖRNEĞİ

Abdullah BAYCAR

Dr. Öğretim Üyesi, Siirt Üniversitesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, abaycar@siirt.edu.tr

 0000-0003-4995-2275

GİRİŞ

Yiyeceklerin cazibesini artırmada önemli bir işleve sahip olan renklendiriciler gıda katkı maddeleri içerisinde önemli bir grubu oluşturmaktadırlar (Atlı, 2010). Aynı zamanda yiyeceklerde işleme sırasında oluşabilen renk kayıp kusurları da renklendiriciler vasıtasıyla giderilebilmektedir. Gıda renklendiricileri; yapay ve doğal olmak üzere iki kaynaktan elde edilebilmektedirler. Yapay renklendiricilerin çeşitli sağlık kaygılarından dolayı doğal alternatiflerin kullanılması önerilmektedir. Özellikle çocuklara yönelik yiyeceklerinde (sakız, kek, meyveli yoğurt, aromalı süt, puding, bisküvi, cips, jelibon, şekerleme ve çikolata) bu hususa biraz daha önem verilmesi gerekmektedir (Sezgin ve Ayyıldız, 2019). Çocuk ve yetişkinlere yönelik ürünlerin daha cazip bir hale getirilmesinde kullanılan renklendiriciler, turistlere hitap eden yiyeceklerin dekorasyonu amacıyla daha yoğun kullanılmaktadır (Hastaoğlu vd., 2018). Bu çalışmada çocuklar için cazip yiyecekler arasında olan beyaz çikolatanın farklı teknik ve kaynaklarla renklendirilme çalışmaları ele alınmıştır.

Türk Gıda Kodeksi'de (2017) çikolata; *kakao ürünleri ile şekerlerden elde edilen, en az %18 kakao yağı ve en az %14 yağsız kakao kuru maddesi içeren toplam kakao kuru maddesi içeriği en az %35 olan ürün* şeklinde tanımlanmıştır. Palacioğlu (2003) çikolatayı bileşenlerine göre beyaz, sütlü ve bitter olmak üzere üç ana kategoride sınıflandırmıştır. Lakin çikolata denildiğinde tüketicilerin zihninde genellikle kahverengi renge sahip olan sütlü ve bitter çikolata çeşitleri gelmektedir. Araştırmacılar tarafından durum aynı şekilde algılanmakta olup beyaz çikolata hakkında yapılan araştırmalar diğer çikolata çeşitlerine göre oldukça azdır. Beyaz çikolata ile ilgili yapılan araştırma konuları; uçucu bileşenleri (Campagnone vd., 2015), mikro-yapı ve reolojik bazı özellikleri (Glicerina vd., 2013 ve 2016), bilişsel fonksiyonlar üzerinde akut etki (Field vd., 2011), renk kaybı kinetiği (Jardim vd., 2011), insanlarda HDL kolesterol konsantrasyonu ile lipid peroksidasyonunun inhibisyonu üzerine etkisi (Mursu vd., 2004), flavonoid içeriği (Pimentel vd., 2010), kronik sirkülasyon üzerinde akut etki (Shiina vd., 2009), esmerleşme (Vercet, 2003) akış özelliklerinde artış (Ziegleder vd., 2004) ve

depolama sürecinde beyaz çikolata kazein ile fenolik bileşiklerin etkileşimi (Zhou vd., 2015) şeklindedir.

Çikolatanın ana kategorilerinden beyaz çikolata, Türk Gıda Kodeksine göre kakao yağı, süt veya süt ürünleri ile şekerlerden elde edilen, bileşiminde en az %20 kakao yağı ve en az %14 süt kuru maddesi bulunan ve süt yağı içeriği en az %3,5 olan ürün şeklinde tanımlanmıştır (Palacioğlu, 2003; Türk Gıda Kodeksi, 2017). Tanımdan da anlaşılacağı üzere beyaz çikolata diğer çikolata çeşitlerine göre sahip olduğu bazı farklılıklar aşağıdaki gibidir;

- Kakao kuru maddesi içermemektedir.
- Daha hafif aromaya sahip olmasından dolayı olumlu ve olumsuz aroma modifikasyonlarına daha açıktır.
- Kakao orijinli katı madde içermediği için kafeine hassas tüketiciler için ideal bir tercihtir.
- Renk maddeleri ile renklendirilmeye daha elverişlidir.
- Su aktivitesi daha yüksektir.
- Daha kısa raf ömrüne sahiptir.
- Kakao orijinli polifenollerini içermemektedir.
- Daha düşük antioksidan madde içeriği ve oksidasyona daha hassastır.

Beyaz çikolatanın renklendirilme çalışmaları için çikolata çeşitlerine göre daha avantajlıdır. Bunun yanında beyaz çikolatanın dünya ticaretinde sözü edilecek bir karşılığa sahiptir. Beyaz çikolata pazarı; 2010 yılından 2017 yılına kadar %1.5/yıl oranında artarak 2017 yılı itibari ile yıllık ticaret hacmi 17.6 milyar \$'na (Amerika Birleşik Devletleri doları) ulaşmış olup bu artışın 2023 yılında ise 18 milyar \$ seviyesine ulaşacağı öngörülmektedir (Research and Markets, 2018). Beyaz çikolata, doğal renklendiriciler vasıtasıyla hem alternatif ürün olan kabiliyeti artırılmaya daha elverişli hem de biyoaktif bileşen özellik kazandırılabilme avantajlarına daha çok sahiptir.

Bu çalışmanın amacı, diğer çeşitlere göre az çalışılmış beyaz çikolata hakkında yapılmış renklendirme çalışmalarını derleyecek bir alan yazısı oluşturarak bu konuda araştırma yapacak araştırmacılara kaynak kazandırmaktır. Çikolata dışı şekerleme sektöründe çok geniş bir şekilde kullanılan renklendiricilerin aynı şekilde çikolatada kullanılabilme durumunu ortaya koymaktır. Bu çalışma hem ulusal hem de uluslararası araştırmacı ve sanayi temsilcilerine rehber bir kaynak olacaktır. Ayrıca mevcut derleme araştırmacıları beyaz çikolata konusunda daha fazla çalışmaya özendirilecek ve fikir verici bir önem taşıyacağı tahmin edilmektedir.

BEYAZ ÇİKOLATAYI RENKLENDİRME AMAÇLARI

Tüketicilerin yiyecek tercih ve seçimlerini etkileyen kriterler arasında renk ve görsel karakteristikler de yer almaktadır (Örücü ve Tavşancı, 2001). Ayrıca, çikolata ve şekerleme ürünlerinde yüksek kalori değeri, yüksek glisemik indeks, diş sağlığı üzerindeki olumsuz etki, çeşitli sistemik sağlık problemleri ile interaksiyon potansiyeli ve obezite gibi kaygılar mevcuttur (Ares ve Gambaro, 2007; Konar vd., 2016). Bu kaygılara ilave olacak bir diğer unsur ise ilgili ürünlerde sentetik katkı maddelerin kullanımınıdır. Dolayısı ile şekerleme ürünlerinde doğal katkı maddelerin kullanımı önemlidir. Ayrıca teknolojik ve duyuşal özelliklerinin yanında sağlığı destekleyici çeşitli potansiyel etkilere sahip maddelerin kullanımı ile ürünlerin fonksiyonel niteliklerinin geliştirilmesi söz konusu olabilmektedir. Doğal kaynaklı pigmentler bu doğrultuda birden fazla amaçla kullanılabilecek niteliğe sahiptir.

Fonksiyonel Amaçlı kullanımı: Doğal renklendiricilerin başında gelen pigmentler; klorofiller (klorofil a, b, c, d, e, bakteriklorofil a, b ve klorobium klorofil), karotenoidler (karoten, likopen, ksantofiller), flavonoidler [(flavonlar, flavonollar, flavanonlar), antosiyaninler, antoksanin, tanen], betalainler, betasiyaninler ve fikobilinler olarak sayılabilir (Karakurt ve Aslantaş 2008). Bu pigmentlerin aynı zamanda fonksiyonel özellikleri mevcuttur. Nitekim klorofil; bağışlık sistemi, kanser, anemi, antimikrobiyal, tansiyon, karaciğer tedoksikasyonu ve deri döküntüsü gibi sağlık risklerine karşı faydaları bildirilmiştir (Ferruzzi ve Blakeslee, 2007; İnanç, 2011). Karotenoidler de antioksidan, antienflamatuvar, nöroprotektif ve antikanser etkileri nedeniyle son yıllarda birçok çalışmanın ilgi odağı haline gelmişlerdir (Karabulut, 2019). Flavonoidlerin antiviral, antialerjik, antiplatelet, antienflamatuvar, antitümör ve antioksidan aktiviteleri olduğu bildirilmiştir ayrıca kardiyovasküler hastalıklarda flavonoid tüketiminin koruyucu etkisini desteklediği bildirilmiştir (Tanwar ve Modgil, 2012). Betalamin ve betasiyaninlerin de kardiyovasküler hastalık ve kanseri önleyici etki gösterdiği, kan basıncını düşürdüğü, iltihabı hafiflettiği, oksidatif stresi önlediği, endotel fonksiyonunu koruduğu ve serebrovasküler hemodinamiği düzelittiği *in vivo* ve/veya *in vitro* çalışmalarla gösterilmiştir (Clifford vd., 2015; El Gamal vd., 2014; Gliszczynska-Święto vd., 2006; Kapadia vd., 2013; Sawicki vd., 2017; Zielinska-Przyjemska vd., 2009). Fikobilinler de ilaç sektöründe floresan maddeler olarak kullanılır ve farmakolojik potansiyele sahip fikobiliproteinler antioksidan, anti-inflamatuvar, sinir hücreleri ve karaciğeri koruyucu maddeler içerir (Akyl, vd. 2016). Renk maddelerin bu özellikleriyle fonksiyonel gıda araştırmacılar tarafından ilgi odağı olmuş ve bu konuda çalışmalar yürütmüşlerdir. Lončarevića, vd. (2018) beyaz çikolatayı fonksiyonel bir ürün haline getirmek için toplam polifenol içeriği yüksek olduğu bilenen böğürtlen ekstraktını belirli düzeylerde ilave ederek antioksidan özelliği geliştirilmiş fonksiyonel çikolata geliştirmiştir.

Görsel Lezzet ve Alternatif ürün: Çikolata diğer şekerleme ürünleri gibi zevke yönelik bir üründür. Zevke yönelik ürünlerde müşteriler, besleme ihtiyaçları gidermenin ötesinde beklentilere sahiptirler. Bu amaçla değişik şekil, form, renk ve çeşit sunmak artan müşteri taleplerine çözüm olmaktadır. Polat, vd. (2020) yaptıkları çalışma ile beyaz çikolataya

Nannochloropsis oculata mikroalg türü biyoması ilave ederek tüketiciler tarafından görsel lezzetleri ve satın alma istekleri artırılmış yeşil renkli çikolata elde etmişlerdir.

Raf ömrü kalitesi: Birçok yiyeceğin kalitesini düşüren ve raf ömrünü kısaltan etmenlerden biri lipit oksidasyonu olduğu bilinmektedir (Ekici, 2014). Sütü ve bitter çikolata bileşenlerinde bulunan kakao ve türevlerinden ileri gelen fenoliklerden dolayı dolayı formülasyonu antioksidanlardan bakımından avantajlıdır. Lakin beyaz çikolata kakao bileşeni ihtiva etmediği için bu avantajdan mahrumdur. Bunun yanında daha ucuz çikolata alternatifi olan kokolin üretiminde palm yağı gibi kakao yağı dışı başka bitkisel yağlar kullanılmaktadır. Bu durum kakao yağında olan antioksidanlardan da mahrum bıraktığından beyaz kokolinin oksidasyon konusunda daha da korumasız bırakılmaktadır. Harici ilave edilecek antioksidan bileşenlerin bu korumaya etki edeceği bilinmektedir. Nitekim Çağındı, (2009) yaptığı çalışmada ayçiçeği, keten tohumu, yulaf/pirinç ve mürdüm eriği kurusu ile zenginleştirilmiş sütü, bitter ve beyaz çikolataların raf ömrü boyunca fiziksel, kimyasal ve duyuşal özellikleri üzerine etki ettiği saptanmıştır.

BEYAZ ÇİKOLATADA KAYNAĞINA GÖRE RENKLENDİRİCİLER

Mikrobiyal Kaynaklar: Algler, deniz yosunları olarak bilinirler. Yaklaşık 160 türü insanlar tarafından farklı amaçlarla besin olarak tüketilmektedir. Çin, Kore ve Japonya gibi birçok Uzakdoğu ülkesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Algler bir günde ağırlıklarını 2-3 katına çıkarabilmeleri, üretimlerinin kolay ve ekonomik olması, yan etkilerinin bulunmaması, zengin besin öğeleri içermeleri gibi sebeplerden dolayı alternatif gıda kaynakları arasında zikredilmektedir. Yiyecek sektöründe birçok amaçla kullanılan alglerin kullanım amaçlarından bir tanesi de renk maddesi olmalarıdır. Alglerden renk maddesi olarak ilk kez Roma imparatorluğunda Virjil ve Heros zamanında kozmetik maddelerinde kullanılmıştır (Aktar & Cebe, 2010; Alçay, vd., 2017; Karakurt & Aslantaş, 2018; Oğur, 2016). Algler; klorofil a, b ve c, β -karoten, astaksantin, fitosiyenin, ksantofil, fitoeritrosin gibi önemli renk maddelerin pigmentlerin eldesinde pigmentler üretilebilmektedirler. Tüketicilerde sentetik bileşenler yerine doğal bileşenlere doğru talepleri artmıştır. Mikroalgler doğal renklendiriciler için önemli bir kaynak olarak gösterilmektedir. (Alçay, vd., 2017; Begum vd., 2016). Polat, vd. (2020) *Nannochloropsis oculata* mikroalg türü biyoması yeşil renklendirici olarak beyaz çikolataya ilave ederek yeşil renkli ürün elde etmişlerdir.

Bitkisel Kaynaklar: Bitkilerin kök, gövde, yaprak ve çiçeklerinden renklendirici elde etme tarihi çok eksilere dayanmaktadır. Sentetik renklendiricilerin daha yüksek renklendirme özelliği, daha uzun stabilite, ucuz ve kolay elde edilmektediri doğal renk maddelinin önüne geçmesi neden olmuştur. Lakin son yıllarda doğal renk maddelerin biyoaktif özellikleri bilinirliğiyle bitkisel renk maddelerine yönelimi tekrar artırmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda bitkisel bir kaynak olan böğürtlen beyaz çikolataya belirli düzeylerde kullanılmıştır (Lončarevića, vd. 2018). Bunun gibi Baycar (2021) bazı doğal renklendiricilerin beyaz kokolin ve sürülebilir krema üretiminde kullanımı ve biyoerişilebilirliklerinin

belirlenmesi isimli çalışma ile aspir, siyah havuç, kırmızı biber, mor patates ve pancar suyun söz konusu ürünlerde kullanım olanaklarını saptamıştır. Altınok vd., (2022) beyaz çikolataya sakaroz ikamesi olarak kullandığı üzüm artığının renklendirme işlevine sahip olduğunu belirlemiştir.

Fermantasyon Modifikasyonu: Çikolatanın kahverengi kakaodan ileri gelmektedir. Kakaonun rengi de kakao çekirdeklerinin fermantasyonuyla şekillenmektedir. Kakaonun fermantasyonunda herhangi bir teknolojik değişim çikolata rengine büyük ölçüde etki edecektir. Nitekim kakao fermantasyon öncesi yakut renge (ruby) sahiptir. Ticari bir sır olarak üretimi açıklanmamasına rağmen kakao fermantasyonu modifikasyonu ile geliştirmiş dördüncü renge (beyaz, sütlü ve bitter dışında) sahip bir ürün geliştirilmiş ve ticari satışa çıktığı sunulmuştur (Nieburg, 2017; Churchill, 2017; Jay, 2017)

Karamelizasyon: Şekerin karamelizasyonu sonucu doğal bir renk elde edilebilmektedir. Karamelizasyon ile karamelın belirli tonlarında kazandırılması ile gıdada kullanım alanı geniştir (Atlı, 2010). 2020’de ulusal bir firma olan ETİ beyaz çikolatanın karamelizasyonu yoluyla elde ettiği beyaz renklendirilmiş çikolata çeşidini tanıtip piyasaya sunmuştur. ETİ Gold Çikolata adı altında piyasaya sunduğu ürün hafif altın renginin andırmaktadır (ETİ Çikolata, 2020).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyada 11 milyon tonluk bir üretim potansiyeline sahip olan şekerli mamuller, rekabetin yoğun yaşandığı gıda sektörlerinden biridir. Yoğun rekabet koşullarının yanı sıra; tüketici talep ve beklentilerinde meydana gelen değişimler üretici ve araştırmacıları yenilikçi ürünler geliştirmeye ve başta çocuklar olmak üzere her kesime hitap edecek cazip renk, şekil, fiyat ve sağlığı geliştirici fonksiyonel özelliklere sahip ürünler geliştirip üretmeye yönlendirmiştir. Tüketicilerin gıda tercih ve seçimlerini etkileyen kriterler arasında renk ve diğer görsel özellikler yer almaktadır. Bu renklendirme doğal ve sentetik renklendiriciler ile mümkün olabilmektedir. Sentetik renklendiricilerin; maliyet düşüklüğü, temin kolaylığı, renk stabilitesi ve renklendirme kabiliyeti gibi avantajları olmasına karşın mevcut toksikolojik riskleri tüketicileri doğal renklendirici arayışına yönlendirmiştir.

Son yıllarda doğal renklendiricinin elde edilme yöntemlerindeki gelişim sayesinde doğal renklendiriciler daha yüksek renk stabilitesi gösterebilmektedirler. Ayrıca doğal renk maddelerinin sentetik renklendiriciler gibi toksikolojik risklerinin mevcut olmaması ve bunun yanında doğal renk pigmentleri ile sağlığı destekleyici çeşitli potansiyel etkilere sahip gıda maddelerin üretiminin söz konusu olması doğal renklendiricileri daha cazip hale getirmiştir.

Bu çalışma, beyaz çikolatada doğal renk maddelerinin kullanılabilirliğine yönelik yapılmış çalışmaları derlemeye yönelik bir araştırmadır. Bu derleme; beyaz çikolatada kullanılan renk maddeleri, elde edildiği kaynağına, içerdiği biyoaktif bileşene ve pigment türüne göre sınıflandırılarak ele almıştır. Bu çalışmanın şekerleme üreticilerine rehber olması amaçlanmıştır. Bu tür çalışmaların artırılması üretici ve tüketiciler için faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aktar, S., & Cebe, G. E. (2010). Alglerin genel özellikleri, kullanım alanları ve eczacılıktaki önemi.
- Akyıl, S., İltar, I., Mehmet, K. O. Ç., & Kaymak-Ertekin, F. (2016). Alglerden elde edilen yüksek değerlikli bileşiklerin biyoaktif/biyolojik uygulama alanları. *Akademik Gıda*, 14(4), 418-423.
- Alçay, A. Ü., Bostan, K., Dinçel, E., & Varlık, C. (2017). Alglerin İnsan Gıdası Olarak Kullanımı. *Aydın Gastronomy*, 1(1), 47-59.
- Altınok, E., Kurultay, S., Konar, N., Toker, O. S., Kopuk, B., Gunes, R., & Palabiyik, I. (2022). Utilising grape juice processing by-products as bulking and colouring agent in white chocolate. *International Journal of Food Science & Technology*.
- Ares, G., Ga'mbaro, A. (2007). "Influence of gender, age and motives underlying food choice on perceived healthiness and willingness to try functional foods", *Appetite*, 49 (2007) 148-158.
- Atlı, B. (2010). Gıda boyaları (Master's thesis, Namık Kemal Üniversitesi).
- Baycar, A. (2021) Bazı doğal renklendiricilerin beyaz kokolin ve sürülebilir krema üretiminde kullanımı ve biyoerişilebilirliklerinin belirlenmesi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı
- Begum, H., Yusoff, F.M., Banerjee, S., Khatoon, H., Shariff, M. (2016). Availability and utilization of pigments from microalgae. *Crit Rev Food Sci Nutr*. 56(13):2209-2222.
- Champagne, C. P., Raymond, Y., Guertin, N., & Belanger, G. 2015. "Effects of storage conditions, microencapsulation and inclusion in chocolate particles on the stability of probiotic bacteria in ice cream", *International Dairy Journal*, 47, 109e117.
- Churchill, Francis (2017). "'Ruby' chocolate aims to satisfy new consumer tastes". *Supply Management*. Chartered Institute of Procurement & Supply. Retrieved 3 January 2018.
- Çağındı, Ö., (2009) Ayçiçeği, keten tohumu, yulaf/pirinç ve mürdüm eriği kurusu ile zenginleştirilmiş sütlü, bitter ve beyaz çikolataların raf ömrü boyunca fiziksel, kimyasal ve duyuşal özelliklerinin araştırılması (Master's thesis, Ege Üniversitesi).
- Ekici, L., Öztürk, İ., Sağdıç, O., & Yetim, H. (2014). Et ve et ürünlerinde baharatların doğal antioksidan ve antimikrobiyel olarak kullanımı. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi*, 30(1), 66-72.
- Eti Çikolata, Erişim Tarihi: 09.11.2020. <https://www.etietieti.com/eti-cikolata-gold>
- Ferruzzi, M.G., Blakeslee, J., 2007. Digestion, absorption, and cancer preventative activity of dietary chlorophyll derivatives. *Nutrition Research* 27:1-12.
- Field, D. T., Williams, C. M., & Butler, L. T. 2011. Consumption of cocoa flavanols results in an acute improvement in visual and cognitive functions. *Physiology & Behavior*, 103(3-4), 255-260.
- Glicerina, V., Balestra, F., Dalla Rosa, M., & Romani, S. 2016. "Microstructural and rheological characteristics of dark, milk and white chocolate: A comparative study", *Journal of Food Engineering*, 169, 165-171.
- Glicerina, V., Balestra, F., Rosa, M. D., Romani, S. 2013. "Rheological, textural and calorimetric modifications of dark chocolate during process", *J Food Eng.* 2013;119(1):173-179.
- Hastaoğlu, E., Can, Ö. P., & Vural, H. (2018). The effects of colorants used in hotel kitchens in terms of child health. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (14), 10-16.
- İnanç, A. L. (2011). Chlorophyll: Structural Properties, Health Benefits and Its Occurrence in Virgin Olive Oils. *Academic Food Journal/Akademik GIDA*.
- Jardim, D. C. P., Orse, A. G., Efraim, P., & Moura, S. C. S. R. de. 2011. "Kinetic of white chocolate color loss", *Procedia Food Science*, 1, 1026-1030.
- Jay, Janan (2017). "New ruby chocolate isn't special and probably tastes bad, says NZ expert". *Stuff.co.nz*. Fairfax New Zealand Ltd. Retrieved 13 September 2017.
- Karabulut, B. (2019). Luteinin Sağlık Üzerine Etkileri.
- Karakurt, H., & Aslantaş, R. (2008). Bitki renk maddelerinin (pigmentler) oluşum ve değişim fizyolojisi. *alatarım*, 7(2), 34-41.

- Konar, N., Palabiyik, İ., Toker, O. S., Polat, D. G., Şener, S., Akçiçek, A., Sagdic, O. 2017. " Effect of Inulin DP on
- Konar, N., Toker, S. O., Oba, S., Sagdic, O. 2016. "Improving functionality of chocolate: A review on probiotic, prebiotic, and/or synbiotic characteristics", Trends in Food Science & Technology, Volume 49, March 2016, Pages 35-44.
- Lončarević, I., Pajin, B., Fišteš, A., Šaponjac, V. T., Petrović, J., Jovanović, P., ... & Zarić, D. (2018). Enrichment of white chocolate with blackberry juice encapsulate: Impact on physical properties, sensory characteristics and polyphenol content. LWT, 92, 458-464.
- Mursu, J., Voutilainen, S., Nurmi, T., Rissanen, T. H., Virtanen, J. K., Kaikkonen, J., ... Salonen, J. T. (2004). "Dark Chocolate Consumption Increases HDL Cholesterol Concentration and Chocolate Fatty Acids May Inhibit Lipid Peroxidation in Healthy Humans. Free Radical", Biology and Medicine, 37(9), 1351–1359.
- Nieburg, Oliver (2017). "Ruby chocolate: New gem in confectionery crown or pink misfit?". Confectionery News. William Reed Business Media Ltd. Retrieved 3 January 2018.
- Oğur, S. (2016). Kurutulmuş algerin besin değeri ve gıda olarak kullanımı. Su Ürünleri Dergisi, 33(1), 67-79.
- Örücü, E., Tavşancı, S., 2001. "Ürünlerinde Tüketicinin Satın Alma Eğilimini Etkileyen Faktörler ve Ambalajlama" Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, Bahar, Sayı 3.
- Palacioğlu, S. 2003, Çikolata Sektör Profili, İstanbul Ticaret Odası Yayınları. İstanbul.
- Pimentel, F. A., Nitzke, J. A., Klipel, C. B., & Jong, E. V. de. (2010). "Chocolate and red wine – A comparison between flavonoids content", Food Chemistry, 120(1), 109–112.
- Polat, D. G. (2019). Nannochloropsis oculata mikroalg türü biyomasının beyaz çikolata ve sürülebilir beyaz kremada kullanımının kalite özelliklerine etkileri (Master's thesis, Namık Kemal Üniversitesi).
- Polat, D. G., Durmaz, Y., Konar, N., Toker, O. S., Palabiyik, I., & Tasan, M. (2020). Using encapsulated Nannochloropsis oculata in white chocolate as coloring agent. Journal of Applied Phycology, 32(5), 3077-3088.
- Research and Markets. "White chocolate market: global industry trends, share, size, growth, opportunity and forecast 2018-2023". https://www.researchandmarkets.com/research/87vpr8/global_white?w=4 Son Erişim Tarihi: 15 Aralık 2018.
- Shiina, Y., Funabashi, N., Lee, K., Murayama, T., Nakamura, K., Wakatsuki, Y., Komuro, I. 2009. "Acute effect of oral flavonoid-rich dark chocolate intake on coronary circulation, as compared with non-flavonoid white chocolate, by transthoracic Doppler echocardiography in healthy adults", International Journal of Cardiology, 131(3), 424–429.
- Tanwar, B., & Modgil, R. (2012). Flavonoids: Dietary occurrence and health benefits. Spatula Dd, 2(1), 59-68.
- Türk Gıda Kodeksi, 2017. "Türk gıda kodeksi kakao ve çikolata ürünleri tebliği", (Tebliğ No: 2017/29) Various Properties of Sugar-Free Dark Chocolates Containing Lactobacillus paracasei and Lactobacillus acidophilus International", Journal of Food Engineering. 2017; 20170045.
- Vercet, A. 2003. "Browning of white chocolate during storage", Food Chemistry, 81: 371-377.
- Zhou, S., Seo, S., Alli, I., & Chang, Y.-W. (2015). Interactions of caseins with phenolic acids found in chocolate. Food Research International, 74, 177–184.
- Ziegleder, G., Amanitis, A., & Hornik, H. 2004. "Thickening of molten white chocolates during storage", LWT - Food Science and Technology, 37(6), 649–656.

BÖLÜM 4

TÜRKİYE'DE REKREASYON EĞİTİMİNİN DÜNÜ BUGÜNÜ VE YARINI

Yusuf ORMANKIRAN

Öğretim Görevlisi, Hitit Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği, yusufmankiran@hitit.edu.tr

 0000-0002-3321-3745

BÖLÜM 4

TÜRKİYE'DE REKREASYON EĞİTİMİNİN DÜNÜ BUGÜNÜ VE YARINI

Yusuf ORMANKIRAN

Öğretim Görevlisi, Hitit Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği, yusufmankiran@hitit.edu.tr

 0000-0002-3321-3745

GİRİŞ

Rekreasyon, bireylerin iş ve fizyolojik ihtiyaçları dışında kalan zamanlarında gönüllü olarak katıldıkları fiziki ve mental olarak yenilenmeyi içeren aktiviteler bütünüdür. Rekreasyon eğitimi ise bireylerin ve toplumların boş zamanlarını etkin bir şekilde kullanmayı öğretmekle ve sosyal anlamda gelişmişlik göstergesi olarak görülmektedir. Rekreasyon hem bireysel anlamda yenilenmeyi hem de toplumsal ilişkileri geliştirmeye yönelik olduğundan rekreatif faaliyetleri şekillendirme, geliştirme ve yönlendirme bir uzman tarafından bilinçli ve sistematik bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu durum ise rekreasyon eğitiminin önemini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de rekreasyon eğitimi cumhuriyetle birlikte gelişim göstermeye başlamıştır. Kalkınma planları ile desteklenen rekreasyon eğitimi 21. yüzyılda ülkemizde önemi anlaşılmış ve üniversitelerde lisans düzeyde eğitime başlanmıştır. Rekreasyon eğitimi ilk olarak beden eğitimi ve spor yüksekokulu bünyesinde eğitime başlamış daha sonra ilgili yüksekokullar spor bilimleri fakültesi olarak eğitimlerine devam etmiş ve rekreasyon bu fakültelerde de eğitimini sürdürmüştür. Rekreasyon, turizm alanı ile oldukça bağlantılı olduğundan dolayı 2009 yılından itibaren rekreasyon yönetimi adı altında turizm fakültelerinde de eğitime başlanmıştır.

Bu araştırmada ise, hem spor bilimleri fakültelerinde yer alan rekreasyon bölümü hem de turizm fakültelerinde yer alan rekreasyon yönetimi bölümünün ders müfredatları incelenerek benzer ve farklı yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda bu verilerden yola çıkarak rekreasyon eğitiminin geleceği hakkında bir çıkarımda bulunulmuştur.

1. REKREASYON EĞİTİMİ

Rekreasyon bireysel anlamda deneyim ve algılara dayandığından dolayı birden çok anlamı barındırmaktadır (McLean ve Hurd, 2012: 2). Bu anlamların ortak noktaları bir araya getirildiğinde rekreasyon, bireylerin serbest zaman içerisinde özgür iradeleriyle tek başlarına ya da grup olarak haz alarak eğlendikleri, dinlendikleri ve beden ve ruhen bir yenilenme hissettikleri etkinliklerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Ardahan, 2016: 11).

Rekreasyon eğitimi, bireylere zamanlarını ne iyi şekilde nasıl kullanması gerektiğini öğreten, sahip olduğu zaman içerisinde temel ihtiyaçlarını karşılama, iş hayatını sürdürebilme ve kendisini rahatlatacak, yenileyecek ve mutlu edecek etkinliklerle ilgilenme olanağını oluşturan bir eğitim olarak tanımlanmaktadır. Rekreasyon eğitimi, bireylerin ve toplumların serbest zamanlarını verimli ve etkin bir şekilde kullanma becerisi kazandıran bir öğreti ve ayrıca toplumsal gelişmişliğinde bir göstergesi olarak görülmektedir (Başaran, 2016:402).

Serbest zamanın hem bireylere hem de toplumsal olarak fayda sağlaması bakımından değerlendirilmesi, rekreasyon eğitimi ile gerçekleşmesi mümkündür. Rekreasyon eğitimi bireylere serbest zamanları faydalı bir şekilde kullanmalarını öğretmeyi amaçlamaktadır. Bunun sonucundan rekreasyon aktivitelerinin doğru bir şekilde seçilmesini sağlamaktadır. Rekreasyon çocuk, genç ve orta yaş grubunu ya da çalışanlar üzerinde oluşturmuş olduğu olumlu etki görülmeye başladıkça rekreatif aktiviteler için daha fazla zaman ayrılmaktadır. Bireyler serbest zamanlarını fayda ve mutluluk veren aktivitelerle geçirebilmesi insanların almış oldukları eğitimle ilgili olmakla birlikte rekreasyon eğitiminin de temel amacını ortaya koymaktadır (Karaküçük, 2005:124).

1.1. Türkiye’de Rekreasyon Eğitiminin Dünü

Türkiye’de rekreasyon kavramının gelişimi Cumhuriyetin ilanı ile birlikte hız kazanarak, toplumun rekreasyonel yaşamında yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Serbest zamanın verimli ve etkin bir şekilde kullanımı bireylerin yaşam kalitelerinde olumlu yönde etkilemektedir. Bu kapsamda serbest zamanın nasıl kullanılması ile ilgili eğitimin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu eğitim alt yapısının oluşmasında en önemli faktörlerden biri de üniversiteler görülmektedir. Rekreasyon alanında Türkiye’de yayınlanan ilk kitap 1977 yılında Mahmut Tezcan tarafından yazılan “Boş Zamanlar Sosyolojisi” dir (Özdemir, 2017: 381-382).

Rekreasyon eğitimine ile ilgili 6. ve 7. beş yıllık kalkınma planlarında yer verilerek önemi üzerinde durulmuştur. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1990-1994) yer alan “Boş zamanların değerlendirilmesinde eğitim ve organizasyon faaliyetlerini yürütecek nitelikli elemanların yetiştirilebilmesi amacı ile üniversitelerin beden eğitimi ve spor bölümlerinde rekreasyon anabilim dalı açılacaktır” şeklinde boş zamanların değerlendirilmesine ilişkin sosyal hedef, ilkeler ve politikalar bölümü altında rekreasyon eğitiminin üniversite seviyesinde eğitime geçilmesinin önemine değinilmiştir (<https://www.sbb.gov.tr>).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1996-2000) ise “Boş zamanların değerlendirilmesini yaşamın bir parçası haline getirmek temel ilkedir. Boş zamanların değerlendirilmesinde eğitim ve organizasyon faaliyetlerini yürütecek insan gücünün yetiştirilmesi amacıyla üniversitelerde rekreasyon ana bilim dalı tesis edilecektir” şeklinde rekreasyon eğitiminin gerekliliği ifade edilmiştir (<https://www.sbb.gov.tr>). Kalkınma planları doğrultusunda 1998 yılında Üniversitelerarası Kurulun kararıyla beden eğitimi ve spor yüksekokulları altında rekreasyon eğitimi verilmeye başlanmıştır. İlk kez rekreasyon eğitimi Muğla Üniversitesinde verilmiştir (Lapa vd., 2018: 89).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2001-2005) ise sosyal ve ekonomik sektörlerle ilgili gelişme hedef ve politikaları bölümünde "Serbest Zamanların Değerlendirilmesi" konusuna değinilerek, rekreasyon eğitiminin önemine vurgu yapılmış ve rekreasyon etkinliklerinin arttırılması amacıyla yerel yönetimlerin bu tür aktiviteleri özendirecek çalışmalar düzenlenmesi istenmiştir (<https://www.sbb.gov.tr>).

2009 yılında Mesleki ve Teknik Eğitim alanında faaliyet gösteren tüm eğitim fakültelerinin kapatılması ve bu kapsamda kapılan bu fakültelerin yerine Turizm Fakültelerinin kurulması sonucunda rekreasyon eğitimi turizm alanında da verilmeye başlanmıştır (Kızanlı vd.,2018:39).

1.2. Türkiye'de Rekreasyon Eğitiminin Bugünü

Türkiye'de günümüzde bireylerin boş zamanlarını rekreatif aktiviteler ile geçirmelerinin bir zorunluluk olduğu görüşü hakim olmaya başlamıştır. Yerel yönetimler başta olmak üzere diğer ilgili kurum ve kuruluşların rekreatif faaliyetler için geniş kitlelerin yararlanabileceği faaliyet alanları yapmaları gerekmektedir. Ayrıca bu rekreatif faaliyet alanlarında nitelikli ve uzaman personel ihtiyacını karşılamak için üniversitelere eğitim konusunda önemli rol düşmektedir (Ağılönü ve Mengütay, 2006; Ağyar ve Lapa, 2012). Rekreasyon bu yönü ile yeni istihdam alanları ve yeni beklentilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda yeni iş alanlarını ve beklentileri karşılayabilecek nitelikli iş gücüne ihtiyaç artmakta ve rekreasyon eğitimi gündeme gelmektedir (Özdemir, 2017: 385). Türkiye'de insanların bilinçlenmesi, hem zihnen hem de bedenen daha sağlıklı yaşama eğilimlerin olmasının yanı sıra engelli bireylerin de yaşam kalitelerinin de yükseltilmesine yönelik çabaların hem rekreasyonel faaliyetlere yönelik ilgili hem de bu alandaki istihdama yönelik talebi arttıracığı beklenmektedir (Tütüncü, 2008: 85). Rekreasyon eğitiminde özellikle bireye ve topluma sağlayacağı faydalara yönelik yaşanan gelişim ile birlikte, yükseköğrenim kurumlarınca eğitim programlarına rekreasyon eğitimi eklenmiş ve eğitimini tamamlayan öğrencilerin ise çeşitli alanlarda çalışmalarına olanak sağlanarak istihdama katkı sağlamaktadır (Ormankıran, 2020,8).

Türkiye'de 1990'lı yılların sonunda üniversitelerin beden eğitimi ve spor yüksekokullarında faaliyete geçen rekreasyon bölümleri zamanla turizm alanına yakınlığı nedeniyle turizm fakülteleri bünyesinde de rekreasyon yönetimi adında ilgili bölümler açılmıştır.

Rekreasyon bölümünün beden eğitimi ve spor yüksekokullarında açılması ve rekreasyon ile birçok benzer noktaların olmasına karşın rekreasyon ile beden eğitimi bazı noktalarda farklılaşmaların olduğu görülmektedir. Rekreasyon alanında farklı anlayışlar ortaya çıkmış ve bu bağlamda rekreasyon eğitimi ile beden eğitiminin bazı noktalarda ayrışsa da bazı noktalarda tamamlayıcı rol üstlendiği görülmüştür. Rekreasyon faaliyetlerinde klasik beden eğitimi aktivitelerinin yanı sıra turizm, açık ve kapalı alan sporları ve gezi gibi rekreatif aktiviteler bu farklılaşmayı daha belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır (Karaküçük, 2008: 128). Günümüzde lisans düzeyinde iki farklı bölümde rekreasyon eğitimi verilmektedir. Turizm fakültelerinde verilen rekreasyon eğitimi, rekreasyon yönetimi bölümü altında

sürdürülmekte, spor bilimleri fakültelerinde verilen rekreasyon eğitimi ise rekreasyon bölümü altında eğitime devam etmektedirler.

2. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmektedir.

2.1. Araştırmanın Amacı

Araştırma, Türkiye’de 2022 YKS tercih kılavuzundan yayınlanmış rekreasyon eğitimi veren lisans bölümlerinin rekreasyon eğitiminin yapısı incelenerek, rekreasyon eğitiminin Türkiye’deki lisans düzeyinde eğitim veren yükseköğretim kurumlarındaki mevcut durumu ve gelişim süreci rakamsal göstergelerle ortaya konulmaya çalışılmış ve bu verilerden yola çıkarak rekreasyon eğitiminin geleceği hakkında bir çıkarımda bulunulmuştur.

2.2. Araştırma Modeli

Bu çalışmada, araştırma verileri, Türkiye’de lisans düzeyinde eğitim veren ve 2022 YKS tercih kılavuzunda yayınlanan ilgili üniversitelerin rekreasyon yönetimi ve rekreasyon bölümlerinin rekreasyon eğitiminde hangi derslerin verildiğinin tespiti amacıyla, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen veriler araştırmacı tarafından sınıflandırılarak rekreasyon alanıyla ilgili dersler, turizm alanıyla ilgili dersler, yabancı dille ilgili dersler ve diğer alanlarla ilgili dersler olmak üzere 4 kategoriye ayırarak oluşturulmuştur.

2.3. Araştırma Grubu

Araştırma grubu olarak; devlet üniversitelerinden 2022 YKS tercih kılavuzundan yayınlanan rekreasyon yönetimi ve rekreasyon bölümleri araştırma grubunu oluşturmaktadır. Ancak çalışmada özel yetenek sınavları ile öğrenci alan üniversitelerin spor bilimleri fakülteleri ile açıköğretim programları gözardı edilmiştir.

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, rekreasyon yönetimi ve rekreasyon bölümlerinin 2022 yılında öğrenci alan üniversitelerin web sitelerinde yer alan bölüme ilişkin derslerin ve ilgili derslerin içeriklerinin incelenmesi sonucunda elde edilmiştir.

2.5. Verilerin Toplanması

Bu çalışmanın yapılabilmesi için ikincil kaynaklardan yararlanılarak Türkiye’de rekreasyon eğitimi veren turizm fakülteleri, turizm işletmeciliği ve otelcilik yüksekokulları ve uygulamalı yüksekokullardan 20, spor bilimleri fakültelerinden 6 tane olmak üzere toplamda 26 üniversite bölümünün web sitelerinde yer alan derslerin ve ilgili ders içeriklerinin incelenmesi sonucunda veriler elde edilmiştir.

2.6. Verilerin Analizi

Bu araştırmada yorumlayıcı yaklaşımla veriler, betimsel ve içerik analizi yöntemlerine dayalı olarak analize tabi tutulmuştur. Toplanan veriler sınıflandırılmış olan rekreasyon alanıyla ilgili dersler, turizm alanıyla ilgili dersler, yabancı dille ilgili dersler ve diğer alanlarla ilgili dersler olmak üzere kategoriye ayrılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler, içerik analizi ile çözümlenmeler yapılmıştır.

3. BULGULAR

Rekreasyon faaliyetleri bireylerin iş ve zorunlu ihtiyaçların karşılanmasından sonra kalan zaman içerisinde gönüllü olarak bedenen ve zihnen, bireysel ya da grup içerisinde, dinlenmek, eğlenmek ve yapmış olduğu faaliyetlerden zevk almayı içeren etkinlikler olarak ifade edilmektedir. Yapılan bu etkinliklerin daha bilinçli bir şekilde yapılması istenilen amaca daha kolay ulaşmayı sağlayacağı için üniversitelerde ilk önce beden eğitimi ve spor yüksekokullarında, daha sonra yüksekokulların kapatılmasıyla spor bilimleri fakültesinde açılmıştır. Ancak turizm, açık ve kapalı alan sporları ve gezi gibi rekreatif aktiviteler nedeniyle bir farklılaşma meydana gelmiştir. Bu farklılaşmayı da turizm fakülteleriyle giderilmeye çalışılmaktadır. Spor bilimleri ve turizm alanlarında lisans düzeyindeki rekreasyon programlarının üniversite ve birimlere göre dağılımları Tablo 1 gösterilmektedir.

2022 YKS tercih kılavuzundaki veriler kullanılarak oluşturulan tablo 1 incelendiğinde, turizm fakülteleri, yüksekokullarında rekreasyon eğitimi, rekreasyon yönetimi programı altında 19 farklı üniversitede 20 farklı birimde eğitim verdiği görülmektedir. Rekreasyon eğitimi spor bilimleri fakültesinde rekreasyon programı altında 6 üniversitede eğitim vermektedir. Bu veriler ışığında Türkiye’de hem turizm alanına hem de spor alanına baktığımızda toplamda 25 farklı üniversitede 26 birimde rekreasyon eğitiminin gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Tablo 1: Rekreasyon Eğitimi Verilen Anabilim Dallarının Üniversite ve Birimlere Göre Dağılımı

Turizm Lisans			
S.N.	Üniversite	Birim	Program Adı
1	Akdeniz Üniversitesi	Manavgat Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
2	Akdeniz Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
3	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
4	Balıkesir Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
5	Giresun Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
6	Harran Üniversitesi	Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu	Rekreasyon Yönetimi
7	Karabük Üniversitesi	Safranbolu Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
8	Kırklareli Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
9	Mersin Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
10	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
11	Pamukkale Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
12	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
13	Selçuk Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi

14	Siirt Üniversitesi	Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu	Rekreasyon Yönetimi
15	Sinop Üniversitesi	Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu	Rekreasyon Yönetimi
16	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Zile Dinçerler Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu	Rekreasyon Yönetimi
17	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
18	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu	Rekreasyon Yönetimi
19	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	Tavşanlı Uygulamalı Bilimler Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
20	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	Kadirli Uygulamalı Bilimler Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi

Spor Bilimleri Lisans

Sıra No	Üniversite	Birim	Program Adı
1	Bartın Üniversitesi	Spor Bilimleri Fakültesi	Rekreasyon
2	Bingöl Üniversitesi	Spor Bilimleri Fakültesi	Rekreasyon
3	Dokuz Eylül Üniversitesi	Necat Hepkon Spor Bilimleri Fakültesi	Rekreasyon
4	Gazi Üniversitesi	Spor Bilimleri Fakültesi	Rekreasyon
5	Kocaeli Üniversitesi	Spor Bilimleri Fakültesi	Rekreasyon
6	Uşak Üniversitesi	Spor Bilimleri Fakültesi	Rekreasyon

Tablo 2’de rekreasyon yönetimi bölümündeki derslerin alan dağılımlarını göstermektedir. Toplamda 20 rekreasyon yönetimi bölümünden 11 rekreasyon yönetimi bölümüne ilişkin ders verilerine ulaşılmıştır. Tablo 2 incelendiğinde toplamda 873 adet ders analiz edilmiş olup, bu derslerden %31,38’i (274) rekreasyon alanıyla ilgili dersler, %17,29’u (151) turizm alanıyla ilgili dersler, %24,05’i (210) yabancı dil ile ilgili dersler ve %27,26’sı (238) diğer alanlarla ilgili dersler yer almaktadır. Rekreasyon yönetimi bölümünde verilen derslerin sadece % 5,15 uygulamaya dönük dersler olduğu görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere rekreasyon yönetimi bölümünde derslerin çoğunluğu teorik dersler üzerine şekillendirilmiş, uygulamaya yönelik derslerin oranı oldukça düşük kalmış durumdadır.

Tablo 2: Lisans Eğitimi Veren Rekreasyon Yönetimi Bölümündeki Ders Dağılımı

Üniversiteler	Ders Seçim Türü	Rekreasyon Alanıyla İlgili Ders Sayısı		Turizm Alanıyla İlgili Ders Sayısı		Yabancı Dil Ders Sayısı		Diğer Alanlarla İlgili Ders Sayısı	
		Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori
Akdeniz Üniversitesi Manavgat T.F.	Zorunlu	5	17	-	4	-	-	-	16
	Seçmeli	4	12	-	5	-	12	-	12
	Toplam	9	29	-	9	-	12	-	28
Akdeniz Üniversitesi T.F.		Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori
	Zorunlu	6	15	-	5	-	-	-	16
	Seçmeli	3	2	-	2	-	24	-	3

| TURİZM VE REKREASYON ÇALIŞMALARI |

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi T.F.	Toplam	9	17	-	7	-	24	-	19
		Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori
	Zorunlu	2	8	-	8	-	-	-	13
	Seçmeli	-	8	-	-	-	6	-	8
	Toplam	2	16	-	8	-	6	-	21
Balıkesir Üniversitesi T.F.		Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori
	Zorunlu	2	7	-	9	-	16	-	19
	Seçmeli	-	7	-	12	-	2	-	15
	Toplam	2	14	-	21	-	18	-	34
Giresun Üniversitesi T.F.		Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori
	Zorunlu	1	11	-	4	-	8	-	14
	Seçmeli	8	4	-	9	-	18	-	18
	Toplam	9	15	-	13	-	26	-	32
Harran Üniversitesi T.O.İ.Y.		Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori
	Zorunlu	4	8	-	16	-	5	-	13
	Seçmeli	4	8	-	9	-	12	-	3
	Toplam	8	16	-	25	-	17	-	16
Kırklareli Üniversitesi T.F.		Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori
	Zorunlu	-	8	-	13	-	8	-	12
	Seçmeli	-	7	-	6	-	16	-	6
	Toplam	-	15	-	19	-	24	-	18
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi T.F.		Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori
	Zorunlu	3	14	-	3	-	3	-	10
	Seçmeli	-	23	-	-	-	12	-	6
	Toplam	3	37	-	3	-	15	-	16
Selçuk Üniversitesi T.F.		Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori
	Zorunlu	2	14	-	6	-	8	-	10
	Seçmeli	-	17	-	13	-	8	-	3
	Toplam	3	31	-	19	-	16	-	13
Siirt Üniversitesi T.İ.O.Y.		Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori
	Zorunlu	-	13	-	2	-	12	-	20
	Seçmeli	-	9	-	9	-	8	-	3
	Toplam	-	22	-	11	-	20	-	23

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi T.U.B. F.		Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori
	Zorunlu	-	13	-	10	-	8	-	16
Seçmeli	-	4	-	6	-	24	-	2	
Toplam	-	17	-	16	-	32	-	18	

Tablo 3'te rekreasyon bölümündeki derslerin alan dağılımlarını göstermektedir. Toplamda 6 rekreasyon bölümünden 3 rekreasyon bölümüne ilişkin ders verilerine ulaşılmıştır. Tablo 3 incelendiğinde toplamda 445 adet ders analiz edilmiş olup, bu derslerden %85,17'si (379) rekreasyon alanıyla ilgili dersler, %0,44'ü (2) turizm alanıyla ilgili dersler, %2,24'ü (10) yabancı dil ile ilgili dersler ve %12,13'ü (54) diğer alanlarla ilgili dersler yer almaktadır. Rekreasyon yönetimi bölümünde verilen derslerin % 31,23'ü uygulamaya dönük dersler olduğu görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere rekreasyon bölümünde derslerin uygulamaya yönelik olduğu görülmektedir.

Turizm fakültelerinde faaliyet gösteren rekreasyon yönetimi bölümüne oranla bölüm uygulamaya daha fazla önem verirken rekreasyonun turizm ile ilgili alanını neredeyse müfredatlarında hiç yer vermemektedir. Spor bilimleri fakülteleri uygulama ağırlıklı iken turizm fakülteleri rekreasyonun turizm ile ilgili noktalar üzerinde eğitim vermektedir.

Tablo 3: Lisans Eğitimi Veren Rekreasyon Programlarındaki Ders Dağılımı

Üniversiteler	Ders Seçim Türü	Rekreasyon Alanıyla İlgili Ders Sayısı		Turizm Alanıyla İlgili Ders Sayısı		Yabancı Dil Ders Sayısı		Diğer Alanlarla İlgili Ders Sayısı	
		Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori	Uygulama	Teori
Bingöl Üniversitesi S.B.F.	Zorunlu	5	24	-	-	-	4	1	19
	Seçmeli	87	66	-	-	-	-	-	6
	Toplam	92	90	-	-	-	4	1	25
Kocaeli Üniversitesi S.B.F.	Zorunlu	5	16	1	1	-	2	-	18
	Seçmeli	37	-	-	-	-	-	-	-
	Toplam	42	16	1	1	-	2	-	18
Uşak Üniversitesi S. B. F.	Zorunlu	3	26	-	-	-	4	-	10
	Seçmeli	-	110	-	-	-	-	-	-
	Toplam	3	136	-	-	-	4	-	10

4. SONUÇ

Bu araştırma, rekreasyon eğitimi veren lisans bölümlerinin rekreasyon eğitiminin yapısı incelenerek, rekreasyon eğitiminin Türkiye'deki lisans düzeyinde eğitim veren yükseköğretim kurumlarındaki mevcut durumu ve gelişim süreci rakamsal göstergelerle ortaya konulmaya çalışılmış ve bu verilerden yola çıkarak rekreasyon eğitiminin geleceği hakkında bir çıkarımda bulunmak amacıyla yapılmıştır. Araştırmada Türkiye'de spor bilimleri fakülteleri ile turizm fakültelerindeki rekreasyon eğitimleri incelenerek aradaki farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma bulgularına göre; Türkiye'de 25 farklı üniversitenin 26 biriminde rekreasyon eğitimi verilmektedir. Bu eğitim turizm fakültelerinde rekreasyon yönetimi adı altında verilirken, spor bilimleri fakültelerinde rekreasyon adı altında verilmektedir.

Rekreasyon yönetimi bölümündeki derslerin alan dağılımına bakıldığında toplamda 873 adet ders analiz edilmiş olup, bu derslerin büyük çoğunluğunun rekreasyon alanıyla ilgili derslerden, ikinci olarak diğer alanlarla ilgili derslerden, üçüncü olarak yabancı dil ile ilgili derslerden ve son olarak turizm alanıyla ilgili derslerden oluştuğu görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere rekreasyon yönetimi bölümünde derslerin çoğunluğu teorik dersler üzerine şekillendirilmiş, uygulamaya yönelik derslerin oranı oldukça düşük kalmış durumdadır.

Rekreasyon bölümündeki derslerin alan dağılımlarına bakıldığında toplamda 445 adet ders analiz edilmiş olup, bu derslerin büyük çoğunluğunun rekreasyon alanıyla ilgili derslerden, ikinci olarak diğer alanlarla ilgili derslerden, üçüncü olarak yabancı dil ile ilgili derslerden ve son olarak turizm alanıyla ilgili derslerden oluştuğu görülmektedir. Rekreasyon yönetimi bölümünde verilen derslerin % 31,23'ü uygulamaya dönük dersler olduğu tespit edilmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere rekreasyon bölümünde derslerin uygulamaya yönelik olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak; turizm fakültelerinde faaliyet gösteren rekreasyon yönetimi bölümüne oranla bölüm uygulamaya daha fazla önem verirken rekreasyonun turizm ile ilgili alanını neredeyse müfredatlarında hiç yer vermemektedir. Spor bilimleri fakülteleri uygulama ağırlıklı iken turizm fakülteleri rekreasyonun turizm ile ilgili noktalar üzerinde eğitim vermektedir.

4.1. Türkiye'de Rekreasyon Eğitiminin Yarını

Araştırma sonuçlarından yola çıkarak, uygulama derslerinin genellikle spor bilimleri fakültesinde faaliyet gösteren rekreasyon bölümünde olduğu görülmektedir. Ancak turizm fakültelerinde uygulama derslerinin azlığı dikkat çekmektedir. Rekreasyon kavramı düşünüldüğünde bireyleri aktif veya pasif olarak etkinliğe katma anlayışı bulunmaktadır. Yani rekreasyon sadece teorik bilginin verilerek eğitimin tamamlanması uygulama yönünün eksik kalacağı anlamını taşımaktadır. Bundan dolayı turizm fakültelerinde uygulama derslerinin artırılarak eğitimin uygulamaya dönük olarak verilmesi, eksik kalan uygulama yönünün güçleneceği düşünülmektedir. Aynı zamanda spor bilimleri fakültelerinde rekreasyon eğitiminin ağırlıklı olarak uygulama olması ve rekreasyonu turizmden ayrı tutmaları bu

fakültelerdeki eğitimi zayıflatmaktadır. Bu problemin ortadan kaldırılması için rekreasyonun turizm yönünün de dikkate alınarak ilgili derslerin müfredata konulması gerekmektedir.

Rekreasyon biliminin multidisipliner yapısı gereği, özellikle sağlık ve çevre gibi disiplinlerle ilgili derslerin yer alması bölümü daha etkili hale getirecektir. Rekreasyon ile ilgili bölümlerde standart bir müfredat yerine ihtiyaçlara ve tercihlere göre özelleştirilebilir programların kullanılması rekreasyon eğitiminin geleceği açısından oldukça önemlidir. Bu özelleştirilebilir programlar; terapatik rekreasyon, ticari rekreasyon, spor rekreasyonu gibi uzmanlık gerektiren eğitimlerin yoğunlaştırılması ile kullanılabilir.

Son olarak; rekreasyon bölümlerinin sahada aktif rol üstlenmesi kamu ve özel sektör iş birlikleri ile öğrencilerini iş hayatına hazırlamaları bakımından rekreasyon eğitiminde bu iş birlikleri ön plana çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ardahan, F., Turgut, T., & Kaplan Kalkan, A. (2016). Her yönüyle rekreasyon. Ankara: Detay Yayıncılık, 215.
- Ağlönü, A. ve Mengütay S. (2009). Yerel Yönetimlerde Rekreasyon Hizmetleri ve Model Belirleme. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6 (2), 161-176
- Başaran, Z. (2016). Alternatif Eğitim Olarak Rekreasyon. (Rekreasyon Bilimi içinde, Ed. Suat Karaküçük), 393-428. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Karaküçük, S. (2005). Rekreasyon. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Karaküçük, S. (2008). Rekreasyon: Boş Zamanları Değerlendirme. (Altıncı Baskı) Ankara: Gazi Kitabevi.
- C, M. M., & Birinci, M. C. (2018). Türkiye’de Yükseköğretim Düzeyindeki Rekreasyon Eğitime Yönelik Bir Değerlendirme. Disiplinlerarası Akademik Turizm Dergisi, 3(1), 37-50.
- Lapa, T. Y., Elif, Köse., & Günbayı, İ. (2018). Türkiye’de yapılan rekreasyon araştırmaları: Sistematik bir derleme. Spor Bilimleri Dergisi, 29(2), 87-102.
- McLean, D. D. ve Hurd, A. R. (2012). Recreation and Leisure in modern society. (Ninth Ed.) Jones and Bartlett Learning.
- Ormankıran, Y. (2020). Dünyada Rekreasyon Eğitimi. Betül Bayazıt, Ercan Karaçar, Ozan Yılmaz (Ed.), Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Kitabı-3.Cilt içinde (ss. 8-18). Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları
- Özdemir, A. S. (2017). Rekreasyon Uzmanlığı. (Rekreasyon Bilimi 2 içinde, Ed. Suat Karaküçük, Sabri Kaya ve Beyza Merve Akgül), 277-476. Gazi Kitabevi, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994) <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf> Erişim Tarihi 22.09.2022
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf> Erişim Tarihi 22.09.2022
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf>
- Tütüncü, Ö. (2018). Fakülteleşme ve Rekreasyon Bölümleri, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 29(2), 265-271.

BÖLÜM 5

SAĞLIK VE REKREASYON

Ayşe Burcu BAŞÇI

Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, aburcu.akbulut@hotmail.com

 0000-0001-8016-8636

Ayhan BAŞÇI

Öğr. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği, ayhanbasci@outlook.com

 0000-0003-2263-324X

BÖLÜM 5

SAĞLIK VE REKREASYON

Ayşe Burcu BAŞCI

Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, aburcu.akbulut@hotmail.com

 0000-0001-8016-8636

Ayhan BAŞCI

Öğr, Gör. Dr., Hitit Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği, ayhanbasci@outlook.com

 0000-0003-2263-324X

GİRİŞ

Sağlık, hastalık ve rekreasyon tanımları son yıllarda birlikte anılmaya başlayan terimlerdir. İlk zamanlarda sağlığı bütüncül olarak değerlendirmek yerine sadece sorun olan alana yönelim söz konusuydu. Ancak son yıllarda bütüncül bakım anlayışının yönelmesiyle birlikte kişiyi değerlendirirken tüm yönleriyle değerlendirmek ve problemlerin üstesinden gelebilmek için multidisipliner bir ekibin varlığı değer kazanmıştır. Bu ekibin içinde rekreasyon faaliyetlerinin içinde rehabilitasyona katkı sağlayacak kişiler çok önemlidir. Bu bağlamda rekreatif faaliyetlerin uygulama alanları oldukça geniştir. Kronik hastalıklar, yutma problemleri, bağırsak ve mesane yönetimi, hareket fonksiyonlarının desteklenmesi, kardiyolojik problemler, nörolojik problemler, spinal kord yaralanmaları gibi birçok durumda rehabilitasyon faaliyetleri kişiler üzerinde olumlu gelişmeler göstermektedir. Rekreasyon ve rehabilitasyonun birbirinden ayrılamayan ve birbirinin tamamlayıcısı olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Bu derleme ile birlikte rekreasyonun sağlık uygulamalarında kullanılabilirliği ve yapılan çalışmalar özetlenecektir.

SAĞLIK VE REKREASYON

Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı tanıma göre sağlık; sadece bir hastalığın bulunmaması değil, beden, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir. Sağlık kavramı 'iyi oluş hali' olarak, hastalık ise uzun yıllar boyunca 'fiziksel rahatsızlık' olarak algılanmıştır. Çoğu yaklaşımda yalnızca rahatsızlık hissedilen organa odaklanılırken yıllar içerisindeki süreçte bu yaklaşımdan uzaklaşılması gerektiği bireyin bütüncül olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşü yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır (Öz, 2010).

Sağlığın Bileşenlerini fiziksel, Spiritüel, Sosyal ve Duygusal-Ruhsal sağlık oluşturmaktadır. Fiziksel sağlık, fiziksel muayene ve tanı yöntemleriyle teşhis edilebilen bozukluğun olmamasıdır. Spiritüel sağlık, sağlık bakımında çoğunlukla göz ardı edilen ancak kişilerde sağlıklarını tehlikeye sokan bir durumla karşılaştıklarında bireyi rahatlatan ve fiziksel kısıtlılıkların ötesinde onu destekleyen bir mekanizmadır. Sosyal sağlık, bireyin başka insanlarla olan iletişimi, ait olma, sevilme, saygı duyulma ve sosyal faaliyetlere katılım sosyal

sağlığı etkileyen faktörlerdir. Son olarak duygusal-ruhsal sağlık, bireyin kendisi ve çevresiyle süreklilik içeren bir uyum içerisinde olmasıdır.

İnsanların uzun ve kaliteli bir şekilde yaşama istekleri, onların hem fiziksel hem de duygusal-ruhsal olarak rahatlama ve kendilerini daha iyi hissetmelerine yol açan rekreasyon faaliyetlerine yönelmelerine ve rekreasyon alanlarını araştırmalarına yol açar. Rekreasyon faaliyetleri sağlıklı ya da herhangi bir engeli olan herkesin kendi istek ve taleplerine göre katılımlarının amaçlandığı ve sonuç olarak da kaliteli ve daha mutlu bir yaşamı vadetmektedir (Öz, 2010).

Sağlık açısından rekreasyon, koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında sağlıklı olan bireylere ve iyileştirme hizmetleri kapsamında engelli ya da ihtiyaç duyan kişilere olmak üzere iki kısımda değerlendirilmektedir. Bu iyileştirme hizmetleri rekreasyon terapisi süreciyle yürütülmektedir. Rekreasyon terapisi, terapi sürecinde yapılan rehabilitasyon faaliyetleridir. Hastalık ya da yetersizlik durumunda olan bireylere boş zamanlarında tedaviye destek amaçlı uygulanan rehabilitasyon faaliyetleridir. Rekreasyon terapistleri engeli olan bireylere kısıtlılıkların ortadan kaldırılması, hayattan zevk almak ve hayatlarını optimum düzeyde kendi başlarına sürdürmek için çeşitli faaliyetler yaparlar. Kişinin engelini minimum seviyeye indirerek günlük hayata hazırlamak, kişilerin ilgi alanlarını ve yeteneklerini çeşitlendirerek faydalı olmaya çalışırlar. (Tütüncü, 2012).

Rehabilitasyon, geçici ya da geri dönüşsüz olarak bir işlevi yetersiz ya da olması gerektiği gibi yerine getiremeyen kişilerin bağımsızlıklarını kazanmaları ve fonksiyonlarını yerine getirme sürecidir. Rehabilitasyonun Hedefleri ise aşağıdaki gibi özetlenebilir (Akdemir, 2006).

- Özbakımı ve özyeterliliği geliştirme
- Optimal bağımsızlık seviyesine gelebilmesine yardım etme
- Fonksiyonların önemli ölçüde devamının sağlanması
- Komplikasyonların sağlanması
- Adaptasyonun artırılması,
- Yaşam kalitesinin kabul edilebilir standartlara getirilmesi
- İş gücü kaybının minimuma indirilmesi
- Toplumla sosyal ilişkinin devam ettirilmesi
- Mümkün olan iyilik halinin getirilebilecek en iyi düzeye getirilmesi

Rehabilitasyonla ilgilenen hemşirelerin çalışma alanları oldukça geniştir. Bunlar; hastaneler, uzun süreli bakım tesisleri, askeriye, evde bakım gibi birçok yerde çalışırlar. Rehabilitasyon ekibinin içinde birçok farklı alandan kişi vardır. İnterdisipliner ekip üyeleri bu alanda eğitim görmüş ancak farklı disiplinlerden gelen kişilerdir. Fizyoterapistler; kaslar, hareket ve yürüme konusunda uzmanlaşmış kişilerken, uğraşı terapistleri günlük yaşam ve evde bakım fonksiyonlarına odaklanırlar. Konuşma-dil patolojileri yutma güçlüğü ve konuşma

bozukluklarında uzmandırlar. Bu üyeler rehabilitasyon ekibinin vazgeçilmez üyeleridir (Mauk, 2014).

Rehabilitasyon kavramı çok geniş bir çalışma alanı olmakla birlikte kronik hastalıklar bir travma sonrası gelişen hastalıklar ve geriatrik rehabilitasyon şeklinde özetlenebilir. Bunlar arasında kronik rehabilitasyon diyabet, kanser, artrit, kalp hastalığı ve inme gibi kronik hastalıklar gittikçe artan sayılarda görülmekte ve tedavilerinin oldukça pahalı olduğu bilinmektedir. Ayrıca yaşlanan nüfusla birlikte kronik hastalıklarda görülen artış da çığ gibi büyümektedir. Dünya Sağlık Örgütü; cinsiyet, kültür, ekonomik durum, kişisel ve sosyal destek sistemleri, sosyal ve fiziksel çevreden etkilenen aktif yaşlanma kavramını destekler. Bu kavramla birlikte yaşlının kendi aile ve sosyal çevresinin içinde, ev içi düzeneklerin yaşlıya uygun hale getirilerek (düşme riskini ortadan kaldırmak için kaygan olmayan zemin, korkuluklar koyulması, kaymayan nitelikte terlik ve ayakkabıların kullanılması, uygun aktivitelerin hazırlanması vb.) rehabilitasyon ekibi ile birlikte gerekli bakımlarının alanında yetkin personel tarafından yapılması amaçlanır.

Türkiye’de 1975 yılında terapotik (iyileştirici) rekreasyon konuşulmaya başlanmıştır. Bu noktada yapılan bir araştırmada hemşirelik öğrencilerinin %87’si terapotik rekreasyondan haberdardır. Bu alanı daha çok fiziksel aktivite planlayan bir dal olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Ancak araştırma sonucunda hemşirelik öğrencilerinin %8’inin böyle bir daldan haberi olmadığı ortaya konulmuştur. Rekreasyon terapistlerinin daha çok kliniklerde çalıştıklarını düşünmektedirler. Daha çok rehabilitasyon merkezlerinde görev aldıklarını düşünmektedirler (Dwulit, 2017).

Rehabilitasyon Yapılabilecek Yerler

Akut Rehabilitasyon: Hastane ortamında olmaktadır. Hareket fonksiyonu, günlük yaşam aktiviteleri, yutma, bağırsak ya da mesane kontrolünün kaybolmasına rağmen bu hastaların yeti yitimleri olabildiğince az hale getirilebilir.

Ayaktan Rehabilitasyon Yerleri: Daha çok spor salonlarında yapılmaktadır. Kişiyeye uygun fiziksel aktivite programının yapılmasını hedefler.

Evde Rehabilitasyon: rehabilitasyon hizmetine ihtiyacı olmasına rağmen evden ayrılamayan kişiler için uygundur. Fizik tedavi, uğraşı terapisi ve konuşma terapisi.

Hasta ve Ailenin Eğitilmesi: herhangi bir tanı aldığıında hastanın eğitilmesi hastaneye girdiği ilk andan itibaren başlamalıdır. Her hasta ve ailesi sağlık bilgileri ve kendi rehabilitasyonu ihtiyaçları ile ilgili eğitim alma hakkına sahiptir. Hemşire kişiyeye uygun materyalleri kullanarak eğitim planlamalıdır. Aile bu noktada kafasında belirsizlikler mevcuttur. Onlara da durumla ilgili neler yapması gerektiğini ve sorumluluklarının neler olduğunu anlatmalıdır (Mauk, 2014).

Rehabilitasyon Ekibinin Üyeleri

- Hasta ve aile
- Hemşireler
- Fizik tedavi uzmanı
- Terapistler: Fizik ve mesleki terapist, konuşma-dil patoloğu, rekreasyon terapistleri, solunum terapistleri
- Psikologlar
- Sosyal hizmet uzmanı
- Diyetisyenler
- İstenirse din görevlileri

Rehabilitasyon Ekibinin Üyelerinin Rollerini

Fizik tedavi uzmanı: Hastaya uygun fizik tedavi planının çıkarılmasından sorumludur.

Fizyoterapist: Hastanın kaba motor becerilerinin geliştirilmesi için hasta ile birlikte yinelemeli hareketleri yaptırır. Yürüme, denge, tuvalete gitme becerilerinin uygun şekilde yerine getirilmesine odaklanır.

Hemşire: Hastanın bakımını bütüncül bir yaklaşım içerisinde yerine getirir. Ekibin diğer üyeleriyle koordinasyon içinde çalışır. Hastanın günlük yaşam aktivitelerini yerine getirmek için gerekli uygulamaları öğretmeye çalışır. Ailenin üyelerine uygun anlatım teknikleri ile gerekli bilgileri öğretir. Aynı zamanda hasta için savunuculuk ve vaka yöneticiliği rollerini kullanır.

İş uğraşı terapisti: günlük yaşam aktiviteleri esnasında hastanın optimum fonksiyon kazanmasına yardımcı olur.

Konuşma-Dil Terapisti: Yutma ve konuşma bozukluklarının giderilmesinde uygun tekniklerle sorunların giderilmesinde yardımcı olur.

Rekreasyon Terapisti: Hastaların topluma yeniden katılımının gerçekleşmesini sağlar. Hastanın hoşlandığı boş zaman etkinliklerinden uygun şekilde faydalanmasında görevlidir.

Solunum Terapisti: Aktif solunumun sürdürülmesinde görevlidir.

Sosyal Hizmet Uzmanı: Hastanın psikososyal desteğe ihtiyacı varsa bunun etkin şekilde sürdürülmesini sağlar.

Din görevlileri: hastanın bütüncül açıyla değerlendirilmesinde dini inançlarını yerine getirebilmesi ve ruhsal olarak kendini iyi hissedebilmesi çok önemlidir. Bu nedenle gerekirse din görevlilerinden yardım alınabilir (Mauk, 2014).

Terapotik Rekreasyon Alanında Yapılmış Literatür Çalışmaları

Terapotik rekreasyonla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde Türkiye’de bu alanla ilgili çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Rehabilitasyon hastanelerinde rekreasyon uygulamalarının müzikle yer aldığı ülkemizde yapılan bir araştırmada; terapotik rekreasyonun rehabilitasyonla olan ilişkisini açıklamak, müziğin rekreasyon uygulamalarındaki yerini ve etkisini tespit etmek Türkiye’de terapotik rekreasyonun durumunu araştırmak, konumunu ortaya koymak ve Türkiye’de terapotik rekreasyon faaliyetlerinin oluşabilmesi için bir model oluşturulmaya çalışılmıştır. Rekreatif alanlardan müziğin rehabilitasyon hastalarında daha ilgi çekeceği düşünülmüş ve müzik dinletisi planlanmıştır. Araştırma sonucunda doğru seçilmiş müziğin hasta psikolojisi üzerinde olumlu etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer sonucuna göre rehabilitasyon ve terapotik rekreasyonun birlikte ele alınması gereken önemli konular olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca rehabilitasyon hastalarının tedavilerine yardımcı olmak için günlük açık hava yürüyüşleri, ebru çalışmaları, boncuk tasarımı, sinema günleri, masa tenisi, kütüphanede her gün okunulan bir kitap üzerinde konuşma, dart ve satranç gibi rekreasyon faaliyetlerinden yararlanılmasının hastalar üzerinde olumlu etkilerinin olacağından bahsedilmiştir (Çimen, 2015).

Terapotik rekreasyonun uygulama alanı çok geniştir. Yurtdışında çocukları ciddi bir hastalıktan ölmüş olan ailelere bu zorlayıcı sürecin etkisinden kurtulabilmeleri için terapotik rekreasyon faaliyetleri planlanmıştır. Her yıl rutin olarak düzenlenmekte olan bu programda dört günlük rotasyonlar şeklinde ailelere kamplar yapılmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların kederlerinin üstesinden gelmekte bu rekreatif faaliyetlerin oldukça etkili olduğu saptanmıştır. Bu kampların başında alanında uzman rehabilitasyon ekibinin üyeleri bulunmaktadır. Kamp sürecinde yapılan toplantıların içeriğinde normale dönme, tekrar diğer insanlarla ve toplumla bütünleşme, yas tutarken belirli bir denge sağlanması ve bu noktada psikolojinin düzgün tutulması, programa uyum, yaşla mücadele etmek ve meydan okumak, son olarak da ailelerin başka ailelerle bir araya gelerek yalnız olmadıklarını ve deneyimlerini birbirlerine aktarma, böylelikle rahatlamalarının sağlanması içerikleri bulunmaktadır. Bu programlar sonucunda bu kamplara katılan bireylerin zorlu süreci daha kolay geçirdikleri görülmüştür (Hanlon ve ark., 2018).

Terapotik rekreasyonunun 6-9 yaş grubu duyma engelli çocukların motor gelişimlerine olan etkisinin incelendiği bir başka araştırmada ise bu yaş grubu çocuklara haftada 2 kez 10 hafta boyunca 25 metre yürüme, koşma, tırmanma, tenis oynama, top sürme, topu yakalama ve topu atma faaliyetleri yaptırılmıştır. 10 hafta sonunda çocukların motor becerilerinin olumlu yönde etkilendiği görülmüştür. Bu çalışma sonucunda terapotik rekreasyon ile duyma engelli bireylerin hayattan daha fazla zevk almasına yardımcı olduğu ortaya konuşmuştur (Demirel, 2018).

Engelli olan çocuklara grup eğitimi yapılan bir araştırmada asperger sendromu, otizm, operasyon sonrası yeti yitimi, down sendromu, mikrosefali ve kalp defekti olan öğrencilerin olduğu bir gruba 8 haftalık yaz programı kapsamında eğitici ile 60 dakikalık haftada 2 kez

terapotik rekreasyonun da içerisinde olduğu programlar ayarlanmıştır. Bu süre sonunda katılımcılarda olumlu gelişmeler olduğu gözlenmiştir (Moore ve ark., 2018).

Diyabet alanında rekreasyon faaliyetleri oldukça fazla kullanılmaktadır. Diyabet kronik bir rahatsızlık olması sebebiyle bütün yaşam sürecini etkilemektedir. Bu da hastalıkla uyum içerisinde olmayı gerektirmektedir. Yaşlı diyabetlilerde yapılan bir araştırmada yaşlılarda düşük fiziksel aktivite, kötü beslenme olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında yaşlıların düzenli aktivite programına katılması, beslenmenin düzenlenmesi ve kontrol edilmesi amaçlanmıştır. Sosyal izolasyonun ortadan kaldırılması, fırsatların farkında olunmasının sağlanması, koordinasyon ve zorlanmaların üstesinden gelinebilmesi için uzmanlar eşliğinde terapötik rekreasyonun da içerisinde olduğu programlar düzenlenmiştir. Araştırma sonucunda da diyabet kontrolü ve uyumu noktasında olumlu sonuçlar elde edilmiştir (Middleton ve ark., 2018).

Okullarda rekreasyon programlarıyla ilgili yapılan bir diğer araştırmada dans, drama, spor, müzik, yüzmeye, şiir okuma gibi rekreatif faaliyetlerin öğrencilerin akademik başarılarına olumlu etkilerinin olduğu saptanmıştır. Araştırma kapsamında 7 haftalık bir süreçte ilköğrencilerine çiftlik hayvanları, balon oyunları, bowling, atık malzemeler kullanarak dönüşüm ürünleri oluşturma faaliyetleri yapılmıştır. Bu aktivitelerin katılımcıların kişilerarası ilişkiler ve problem çözme başarıları üzerinde olumlu etkilerinin olduğu ortaya konulmuştur (Shultz ve ark., 2017).

Dijital platformların rekreasyon faaliyetlerinde verimli ve etkin bir şekilde kullanımını inceleyen bir araştırmada uygun yazılımlar geliştirilerek afazik (konuşamayan) bir hasta grubunda görüşme grupları oluşturulmuş ve kritik düşünme becerisi, motor yeteneklerin gelişmesi ve daha anlamlı kişilerarası ilişkiler hedeflenmiş ve istenilen davranışlara uzun süreli program sonucunda erişilmiştir (Hubblethwaite, 2018).

Japonya'da şizofren hastalar üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada katılımcılar gruplara ayrılmış ve girişim grubuna terapötik rekreasyon etkinlikleri planlanmış ve bu kapsamda basketbol, şarkı söyleme, bingo oyunu ve Japonlara özgü strateji oyunları gibi faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda girişim grubu üyelerinde olumlu değişiklikler gözlenmiştir (Ayumi ve ark., 2018).

Toplum ruh sağlığı merkezleri son yıllarda toplum temelli ruh sağlığı yaklaşımının temeli olarak ülkemizde yaygınlaşmakta ve işlevselliğinin görünürlüğü artmaktadır. Bu doğrultuda psikiyatrik tanı almış kişilerin sonraki dönemlerinde hastalıklarına uyumlu ve yaşamdan zevk alır bir tutum sergilemeleri için toplum ruh sağlığı merkezleri son derece önemli bir noktada bulunmaktadır. Bu merkezlerde spor faaliyetleri, müzik-koro çalışmaları, resim faaliyetleri, tiyatro katılımı, ebru çalışmaları, el işleri (keçe, ahşap boyama vb.), kitap okuma saatleri gibi faaliyetler yapılmaktadır. Türkiye'de toplum ruh sağlığı merkezlerinde yapılan bir araştırmada otizm bozuklukları olan çocuklarda rekreatif faaliyetlerin desteği ile eğitim, bakım, sosyal beceri kazandırma faaliyetlerinde başarılı sonuçlar elde edilmiştir (İçel ve ark., 2016).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak rehabilitasyon faaliyetleri kapsamında rekreasyon çalışmalarının önemi yadsınamaz bir gerçektir. Rehabilitasyon sürecinde rekreatif faaliyetler iyileşme sürecine ivme kazandırmaktadır. Bu nedenle sağlık, sağlığın korunması ve sürdürülmesi çerçevesinde rekreasyona önem verilmesi, rekreasyon alanında çalışanların sağlık ekibi içerisinde multidisipliner çalışmalar yürütmeleri ve rekreasyon-sağlık ilişkisinin herkes tarafından bilinerek farkındalık kazandırılması son derece önem kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdemir, N. (2006). Rehabilitasyon ve hemşirelik. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 13(1), 82-91.
- Ayumi, K., Mitsurubu, M. Willingness interact after therapeutic recreation patient with schizophrenia.(2018). Archive of Psychiatric Nursing. 32; 12-18.
- Çam, N. (2015). Rehabilitasyon Hastanelerinde Rekreasyon Uygulamaları; Eskişehir Devlet Hastanesi Zübeyde Hanım Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi Yatan Hastaları Üzerinde Müziğin Etkisine Yönelik Bir Uygulama. Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi. 2(2); 36-46.
- Demirel, N.(2018). The Impact of Therapeutic Recreational Gymnastic Exercise on Basic Motor skills of hearing impaired children aged between 6 and 9 years. Journal of Education and Training Studies, 6(3); 12-17.
- Dwulit, P.M. Student Perceptions of Therapeutic Recreation an Explotory Study.(2017). Therapeutic Recreation Journal, 51(3); 193-205.
- Hanlon, P., Guerin, S., Kiernan, G.(2018). Reflections on the development of a therapeutic recreation based bereavement camp for families whose child has died from serious illness. Death Studies, 42(9); 593-603.
- Hubblethwaite, S. Opportunities and challenges for therapeutic recreation in a digital World.(2018). Therapeutic Recreation Journal, 10(14); 239-257.
- İçel, S., Özkan, B., Aydoğan, A.(2016). Toplum Ruh Sağlığı Merkezlerinde Hemşirenin Rolü. Ankara Medical Journal. 16(2); 208-214.
- Mauk, L.K.(2014). Rehabilitasyon Hemşireliği Uygulamaya Güncel Yaklaşım. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara.
- Middleton, R., Lorna, M., Dominique, P. Motivation to engage in therapeutic recreation programes for older people with diabetes.(2018). World Leisure Journey, 60(2); 94-110.
- Moore, A., Claphan D.J., Deenay, A.T. Parents Perspectives on surf therapy for children with disabilities. International Journal of Disability, Development and Education, 65(3); 304-317.
- Öz, F.(2010). Sağlık alanında temel kavramlar. Mattek Matbaacılık. Ankara.
- Shultz, L.H., Wozencraft, J.A., Cihok, F.D. Excullly the use of therapeutic recreation in schools and the implications on students social interaction behaviours. (2017). Therapeutic Recreation Journal, 10(2); 239-257.
- Tütüncü, Ö. Rekreasyon ve Rekreasyon Terapisinin Yaşam Kalitesindeki Rolü.(2012). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi. 23(2); 248-252.

BÖLÜM 6

REKREASYON ALANI OLARAK HOBİ BAHÇELERİ, SORUNLAR VE ÖNERİLER

Ayhan BAŞÇI

Öğr. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği, ayhanbasci@outlook.com

 0000-0003-2263-324X

BÖLÜM 6

REKREASYON ALANI OLARAK HOBİ BAHÇELERİ, SORUNLAR VE ÖNERİLER

Ayhan BAŞÇI

Öğr. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği, ayhanbasci@outlook.com

 0000-0003-2263-324X

GİRİŞ

Hobi bahçeleri Avrupa'dan Amerika'da ve oradan Japonya'ya kadar pek çok farklı ülkede toplumların rekreatif alanları olarak hizmet vermektedir. Hobi bahçelerinin geçmişine bakıldığında 1750'lerde İngiltere'de ortaya çıktığı literatürde genel kabul görmektedir. Ülkemizde ise hobi bahçelerini 1980'de ortaya çıktığı ve asıl yaygınlığını ise 2000'li yıllarda kazandığı söylenebilir. Hobi bahçelerine talep her geçen gün artmakta ve bu artan talebin karşılanmasında farklı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu çalışma, betimsel bir çalışma olup, çalışmanın amacını toplumun doğa ile buluşma alanları olarak kabul edilen hobi bahçelerinin dünü, bugünü, faydaları, sorunları ve bu sorunlara çözüm önerileri oluşturmaktadır.

HOBİ BAHÇELERİ

Dünya nüfusunun büyük çoğunluğu şehirlerde yaşamaktadır. Sürekli göç alarak büyüyen bu şehirler hızlı nüfus artışı, yoğun yapılaşmanın getirdiği aşırı betonlaşma ve çarpık kentleşme sorunları ile karşı karşıyadır. Bununla birlikte şehirlerde trafik sorunu ile hava, su, toprak, gürültü ve ses kirliliği de yaşanmaktadır. Şehirlerde yaşayan nüfusun büyük bir çoğunluğu bu olumsuz durumlardan etkilenmektedir (Yasak, Özav ve Akbay, 2020; Yılmaz Çıldam, 2022). Bu olumsuz durumlar arasında hem fiziksel hem de zihinsel rahatsızlıklar başrol oynamaktadır. Doğadan ve doğaldan ayrı kalan şehirli toplum, hareketsiz yaşamla birlikte obezite, kalp damar vb. hastalıkların yanında birçok sağlık probleminin kaynağını oluşturan yoğun stres de yaşamaktadırlar (Telesetsky, 2014). Düzenli fiziksel hareketliliğin kardiyovasküler hastalıkları, felci, hipertansiyonu, tip 2 diyabeti, meme ve kolon kanserlerini, obeziteyi, demansı ve diğer birçok kronik problemleri önleyebildiği ya da yönetilmesini kolaylaştırdığı bilinmektedir. Ayrıca düzenli fiziksel hareketlik kas-iskelet sağlığı, kilo yönetimi ve çocuklarda motor beceri gelişimine olumlu katkılar sağlarken zihinsel sağlık sorunlarına da yardımcı olmaktadır (Durusoy ve Mutuş, 2021). Düzenli egzersiz imkanı sunan hobi bahçeleri, katılımcıları üzerinde zihinsel-fiziksel rahatlama sağlamakta, sosyal iletişimini güçlendirmemekte ve bireyin yaşam kalitesine olumlu yansımaktadır (Elings, 2006; Kingsley ve Townsend, 2006; Yılmaz Çıldam, 2022). Doğanın bir parçası olan hobi bahçeleri, doğadan ve doğallıktan uzaklaşmış olan toplum için güçlü bir alternatif olarak öne çıkmaktadır.

Hobi bahçeciliği farklı toplumlarda farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Almanya’da armen garten (fakir bahçeleri), arbeiter garten (işçi bahçeleri); Britanya’da Guinea Garden, Allotment Garden (tahsisli bahçeler), Hobby Garden ve Amerika’da Street Garden ve Community Garden (topluluk bahçesi) gibi farklı adlarla anılmaktadır (Aliğaoğlu ve Alevkayalı, 2017; Kaplan, Kaplan, Aslan ve Kılıç, 1996; Norwood, 2022).

Litaratürde hobi bahçelerinin farklı şekilde tanımlandığı görülmektedir.

- Hobi bahçeleri, çeşitli büyüklüğe sahip parsellerden meydana gelen ve katılımcıların gıda üretimine yönelik faaliyetler gerçekleştirdikleri rekreasyon alanlarıdır (Aliğaoğlu ve Alevkayalı, 2017).
- Hobi bahçeleri, katılımcılarının doğa ile iç içe kentin stresinden uzak olduğu alanlardır (Gülgün, Akça ve Yazıcı, 2019).
- Hobi bahçeleri, insanları şehirdeki stresli iş ve okul ortamından uzaklaştıran, bitkiye ve toprağa olan özlemini gideren, gelecek kuşaklara doğayı sevdiren rekreasyon alanlarıdır (Yılmaz Çıldam, 2022).

Hobi bahçeleri farklı şekilde tanımlansa da özünde doğa ile bağları hiç olmadığı kadar kopmuş olan toplumun, doğa ile yeniden buluştuğu rekreasyon alanları olarak önem taşımaktadır.

Hobi bahçelerinin geçmişi oldukça eskiye dayanmaktadır. İlk hobi bahçelerinin İngiltere’nin Birmingham şehrinde 1750’li yıllarda “Guninea Gardes” adıyla kurulduğu bilinmektedir (Önder ve Polat, 2008). Bu bahçeler önceleri gıda üretimi amacıyla yapılmış, sonrasında rekreasyon alanları olarak günümüzdeki kullanım amacına evrilmiştir. Türkiye’de ise ilk hobi bahçesi 1986 yılında Bursa’da “Bursa Küçük Bahçe Tesisleri” adıyla kurulmuştur. Ardından Ankara’da, İzmir’de, Konya’da, İstanbul’da, Karatay’da, Kayseri’de, Bakırköy’de, Gaziantep’te, Manisa’da ve Çanakkale’de hobi bahçeleri kurulmuştur (Yılmaz Çıldam, 2022). Bugün içerisinde Çorum’un da olduğu birçok ilde yerel yönetimler hobi bahçeleri kurmaktadır. Bununla birlikte ülkemizde hobi bahçeleri kişiler, dernekler, yerel yönetimler ve üniversiteler eliyle de kurulmaktadır. Bu bahçeleri bazı belediyeler, üniversiteler ve dernekler üyelerine kiralık ya da bedelsiz olarak kullandırabilmektedir (Aliğaoğlu ve Alevkayalı, 2017).

Her ne kadar Türkiye’de hobi bahçeleri 1986’da ortaya çıkmış olsa da, hobi bahçeleri konusundaki asıl ivmenin 2000’li yıllarda gerçekleştiği söylenebilir. Türkiye’de hobi bahçelerinin geç önem kazanmasında hobi bahçelerinin talep görmemesi, toplumun yeterli bilgiye sahip olmaması, var olan bahçeli ev kültürü ve son olarak yöneticilerin hobi bahçelerine ilgisinin olmaması sayılabilir (Aliğaoğlu ve Alevkayalı, 2017; Önder ve Polat, 2008; Yasak ve diğerleri, 2020).

Bugün Avrupa’nın birçok kentinde hobi bahçeleri toplumun doğa ile buluşma alanları olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Almanya’da yaklaşık 1,5 milyon hobi bahçesi olduğu tahmin

edilmektedir. Almanya’da hobi bahçeleri için “Federal Küçük Bahçe Yasası” bulunmaktadır. Yine ülke genelinde 19 hobi bahçeciliği federasyonu hizmet vermektedir (Sarıipek, 2020). Yine Amerika’da California ve New York gibi eyaletlerde hobi bahçeleri için yasal düzenlemeler yapılmıştır (Norwood, 2022). Türkiye’de ise hobi bahçeleri hakkında doğrudan bir yasal düzenleme yoktur. Resmi kurumlar 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Yasası, 3194 sayılı İmar Kanunu, Köy Yerleşik Alanı (Plansız Alanlar) İmar Yönetmeliği, Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçinde ve Dışında Planı Bulunmayan Alanlarda Uygulanacak İmar Yönetmeliği temel alınmaktadır (Yılmaz Çıldam, 2022).

Hobi bahçeleri gerekli yasal altyapının tam olarak ortaya konmamasında dolayı bugün ülkemizde tartışmalı bir konu olarak görülmektedir. Ancak hobi bahçeleri doğa ile ilişkisi kopma noktasına gelen toplumun doğa özlemini giderdiği rekreasyon alanları olarak önemini korumaktadır. Özellikle pandemi sürecinde toplumun nefes aldığı mekanlar olarak öne çıkmıştır. Bunun yanında farklı çalışmalarda hobi bahçelerinin toplumsal, ekonomik, kültürel ve sağlık açılarından faydaları ortaya konmuştur (Aliağaoğlu ve Alevkayalı, 2017; Diniz, 2022; Norwood, 2022; Önder ve Polat, 2008; Sarıipek, 2020; Yasak ve diğerleri, 2020; Yılmaz Çıldam, 2022). Hobi bahçelerinde aileler hem stresini atmakta hem de tarımsal üretim gerçekleştirmektedir (Koç, 2003). Hobi bahçelerinde düzenli bakım fiziksel güç gerektirdiğinden bireylere efor sarf ettirmekte, bireyleri durağan yaşamdan uzaklaştırmaktadır. Başka bir ifade ile hobi bahçeleri sağlığı koruma ve sürdürmede katkı sunmaktadır (Şahan, 2020). Hobi bahçeleri bunun yanında şehirleşmenin getirdiği ses ve gürültülü kirliliğinden bireyleri uzaklaştırmaktadır. Hobi bahçeleri şehrin yeşil alanına katkı sağlayarak ekosisteme olumlu yansımaktadır. Bunun yanında bireylerin sosyalleşmesini saylayarak toplumsal barışa katkı sunar ve asayiş olaylarının azalmasına da yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan hobi bahçeciliği sanılanın aksine pahalı bir uğraştır (Norwood, 2022). Bu nedenle de hobi bahçelerinin şehir ve ülke ekonomisine katkıları göz ardı edilmemelidir. Ülkemizde hobi bahçeleri özellikle emekli uğraşı olarak görülmektedir (Yasak ve diğerleri, 2020; Yaylı ve Bulut, 2019). Bir anlamda hobi bahçeleri emeklilere aktif bir emeklilik sunmaktadır.

Hobi bahçelerinin sahip olması gereken ortak özellikler ilgili literatür incelendiğinde aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Aliağaoğlu ve Alevkayalı, 2017; Kef, 2015; Önder ve Polat, 2008; Yaylı ve Bulut, 2019; Yılmaz Çıldam, 2022).

- Hobi bahçeleri yerel yönetimler tarafından kurulmalıdır. Ancak örneklere bakıldığında kişiler, dernekler, üniversiteler ve yerel yönetimler tarafından kurulduğu görülmektedir.
- Hobi bahçeleri süreli dönemlerce belirli kurallar çerçevesinde ücretsiz ya da ücrete tabi olarak tahsis edilebilir.
- Hobi bahçeleri seçilen bir yönetici tarafından yönetilmelidir.

- Hobi bahçesinde yürüyüş yolu, spor alanı, otopark ve ibadet merkezi gibi ortak kullanım alanları tesis edilmelidir.
- Hobi bahçeleri şehrin hemen yanı başında kurulmalıdır. Ulaşımı kolay olmalıdır. Ülkemizde ortalama hobi bahçesi uzaklığı 7 km olup bu uzaklık 2 ile 17 km arasında değişmektedir.
- Hobi bahçesinin büyüklüğü 20-200 m² olmalıdır.
- Hobi bahçelerinde tarımsal ürünler yetiştirilir.
- Hobi bahçeleri sürekli konaklama alanı olmayıp, bu bahçelerde konaklama yapılmaz.
- Hobi bahçeleri eğimin %2'den az olduğu birinci sınıf tarım arazisi üzerine kurulmalıdır.
- Hobi bahçesi kurulurken bataklık, mezarlık gibi alanlar ile kötü koku yayan ve sağlıksız ortamlardan uzak alanlar tercih edilmelidir.
- Hobi bahçelerinin konumları kent imar planında yer almalıdır. Hobi bahçesinin ekosisteme olan etkileri konusunda uzman görüşü alınmalıdır.

Bilinçli olarak kurulan hobi bahçelerinin topluma pek çok fayda sağladığı bilinmektedir. Ancak hobi bahçelerinin bilinçsiz bir şekilde kurulmalarının da sakıncaları bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.

- Doğrudan yasal mevzuat olmadığı için ülkemizde hobi bahçeleri kişi veya kurumların rant kapısı haline dönüşmüştür.
- Kişi veya kurumlar tarafından birinci sınıf tarım arazileri parsellenerek hobi bahçesi haline dönüştürülmekte ve tarım alanlarında geri döndürülmesi imkansız zararlar verebilmektedir.
- Hobi bahçelerinde çarpık yapılaşmalar görülmekte ve bu yapılaşmalar modern gecekonduları andırmaktadır.
- Özellikle küresel ısınma, bilinçsiz ve aşırı kullanım sebebiyle su kaynakları hızla azalmaktadır. Hobi bahçelerinin çoğunda sulama, kuyu açılarak sağlanmakta ve yer altı su kaynakları hızla tüketilmektedir.
- Hobi bahçelerinde bilinçsiz şekilde yapılan zirai ilaçlama ve gübreleme eko sisteme zarar verebilmektedir.
- Hobi bahçelerinde katı atık sorunu bulunmakta ve bu atıklar çevreye zarar verebilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Hobi bahçeleri kökeni Avrupa olan çok önemli bir rekreasyon alanıdır. Hobi bahçelerinin şehre, topluma, doğaya ve ekosisteme yararları bulunmaktadır. Ancak daha önce ifade edildiği gibi plansız ve programsız kurulan hobi bahçelerinin de yararından çok zararının olduğu açıktır. Bunun önüne geçebilmek için çalışma kapsamında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

- Hobi bahçelerinin kurulumunda yerel yönetim etkin rol oynamalı ve hobi bahçeleri imar planlarında yer almalıdır.
- Hobi bahçeleri salt emekli uğraşı olmaktan çıkarılmalı ve topluma bu konuda bilgilendirilmelidir.
- Hobi bahçesi sakinlerine organik tarım konusunda bilgilendirici seminerler yapılmalıdır.
- Hobi bahçesi sakinleri bilinçli su kullanımı konusunda bilgilendirilmeli ve aşırı su kullanımının önüne geçilmelidir.
- Hobi bahçesi sakinlerine damlama sulama sisteminin önemi anlatılmalı ve bu sistemin kurulması teşvik edilmelidir.
- Hobi bahçelerinde katı atık sorunu çözülmelidir. Bunun için belediyelerden yardım alınabilir.

Hobi bahçeleri konusu üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Toplumda görüldüğü üzere hobi bahçelerine yoğun talep bulunmaktadır. Bu noktada yerel yönetimler başat rol oynamalı ve bu talebi istendik şekilde yönlendirmelidir.

KAYNAKÇA

- Aliağaoğlu, A. ve Alevkayalı, A. (2017). Balıkesir’de Hobi Bahçeleri: Özellikler ve Sorunlar. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (35), 195–203.
- Diniz, S. Ö. (2022). Kent Mutluluğu Ve Bahçecilik İlişkisi: Başkent Ankara Örneği. *Sosyolojide Karma Desen Araştırmalar*, 119.
- Durusoy, E. ve Mutuş, R. (2021). Yeşil Egzersizin Kronik Ağrıya, Fiziksel ve Mental Sağlığa Etkileri. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (14), 351–362.
- Elings, M. (2006). People-plant interaction: the physiological, psychological and sociological effects of plants on people. *Farming for health* içinde (ss. 43–55). Springer.
- Gülgün, B., Akça, Ş. B. ve Yazıcı, K. (2019). The importance in landscape architecture of hobby gardens. *Uluslararası Marmara Fen Bilimleri Kongresi, Kocaeli*.
- Kaplan, B. Ö., Kaplan, A., Aslan, N. ve Kılıç, H. (1996). Ülkemizde Kent Küçük Bahçe Parklarının Gelişimi Üzerine Bir Araştırma. *Ekoloji Çevre Dergisi*, 18(Ocak-Şubat-Mart).
- Kef, F. Ş. (2015). Hobi bahçelerinin planlanması ve tasarımı: Konya Karatay Karaaslan Hobi Bahçesi.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi. *Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın*.
- Kingsley, J. ve Townsend, M. (2006). ‘Dig in’to social capital: Community gardens as mechanisms for growing urban social connectedness. *Urban Policy and Research*, 24(4), 525–537.
- Norwood, F. B. (2022). The Garden as Art, Hobby, and the Good Life. *HortTechnology*, 32(3), 304–312.
- Önder, S. ve Polat, A. T. (2008). Peyzaj Tasarım Süreci Kapsamında Konya Kenti İçin Yeni Bir Hobi Bahçesi Oluşturulması. *Selcuk Journal of Agriculture and Food Sciences*, 22(46), 18–25.
- Şahan, B. (2020). Ailelerin Şehirde Köye Göç Nedenleri üzerine Bir Araştırma. B. Kök, A. Gülşen Kaçmaz ve M. R. Tekeli (Ed.), *Kavramlarla Okumak Düşünmek Yazmak IV* içinde (ss. 193–224).
- Sarıpek, M. (2020, 13 Aralık). Türkiye’nin yepyeni bir sorunu: Hobi bahçeleri. 26 Eylül 2022 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/yasam-haberleri/turkiyenin-yepyeni-bir-sorunu-hobi-bahceleri/> adresinden erişildi.
- Telesetsky, A. (2014). Community-based urban agriculture as affirmative environmental justice. *U. Det. Mercy L. Rev.*, 91, 259.
- Yasak, Ü., Özav, L. ve Akbay, H. M. (2020). Konut Özellikleri Ve Kullanım Pratikleri Açısından Uşak’ta Hobi Bahçelerinin İncelenmesi. *Eastern Geographical Review*, 25(44), 285–298. doi:<https://doi.org/10.17295/ataunidcd.768980>
- Yaylı, A. ve Bulut, Z. (2019). Emeklilik Dönemi Boş Zaman Değerlendirme: Kentsel Hobi Bahçeciliği İle İlgili Alanyazın İncelemesi. 5. *Rekreasyon Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde . Çorum.
- Yılmaz Çildam, S. (2022). Kentsel Yeşil Alan Örneklerinden Kezer Kampüsü Hobi Bahçeleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42, 89–110.

TURİZM VE REKREASYON ÇALIŞMALARI

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Ercan KARAÇAR

Öğr. Gör. Dr. Ersan EROL